

54

EIGENDOM VAN:
VOGELWERKGROEP
'DE KEMPEN'

VOGELWERK GROEP DE KEMPEN

Algemeen Coördinator:

Frank Neijts, van Speijkstraat 16, Eindhoven.
(tel. 040-432469)

Penningmeester:

Wim van de Voort, Kruisstraat 75, Reusel.
(tel. 04976-1759) Gironummer: 3675103.

Jan Wouters, Lindestraat 6, Reusel.
(tel. 04976-2391) Gespreksleider.

Jacques van Kessel, Evestraat 18, Veldhoven.
(tel. 040-531211) Algemeen.

Archief vogelwerkgroep de Kempen:

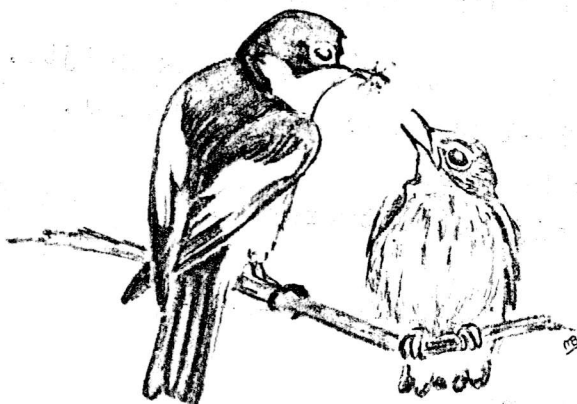
Broedvogels: Tom Heijnen, Jan Sluijtersweg 26, Eindhoven.
(tel. 040-114873)

Niet-broedvogels: Lex Peeters, Marialaan 26, Reusel.
(tel. 04976-2271)

Diaarchief:

Geert Sanders, Kruisstraat 48, Reusel.
(tel. 04976-1205)

Wim de Kroon, Kuikseindseweg 6, Middelbeers.

o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o

5^e Jaargang

Nummer 4

September 1979

o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o

Redactie: Ludy Aarts, Rob Aarts, Jan Wouters, Frank Neijts,
Lex Peeters en Jacques van Kessel.

Verder werkten mee: Adri Jaspers, Monique van Schoubroeck,
Pieter Wouters, Huub Dielissen en Han Manders.

Redactieadres: Evestraat 18, Veldhoven.

Zonder schriftelijke toestemming van de redactie, is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

INHOUD:

- Bekentellingen 1979-1980, door Tom Heijnen.
- Veel Boomvalken op de Strabrechtse heide in het voorjaar van 1979, door Henk Hendriks.
- Ornithomania door Frank Neijts.
- De Avifauna van Noord Brabant van de 15^e tot de 20^e eeuw, door Dr. W. Knippenberg.
- Boekbespreking door Frank Neijts.
- Late najaarstrek van de Kraanvogel in de Kempen in 1978, door Peter Voorn.
- Redactienieuws.
- Voor U gelezen door Jan Wouters.
- Verslag van de verg. van de werkgroep voor Veldornithologie (Wielewaal en Wielewaaljongeren) en V.W.G. de Kempen door Frank Neijts.
- De Boomleeuwerik in Veldhoven, door Frank Neijts.
- Plassentellingen 1979-1980 door Ad van Poppel.
- Vogelvaria door Lex Peeters.
- Enkele richtlijnen bij het uitwerken van broedvogelinventarisaties door Tom Heijnen.

o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o

Tekeningen in dit nummer:

Robin Shillcock, Marco Bakermans, en Harrie Lürling.

Hiervoor onze hartelijke dank.

Noteer voorts per atlasblok alle overige soorten. Meerdere trajecten liggen vaak in een atlasblok (zie achterzijde topografisch kaartje). Er hoeven geen aantallen bij, dat is weinig zinvol en erg tijdrovend. Deze gegevens worden gebruikt voor het Atlasproject voor Winter- en Trekvogels van het SOVON. Tel bij voorkeur in de ochtend of rond de middag (de ochtend verdient de voorkeur bij beektrajecten waar paden langs liggen, omdat voortijdige verstoring niet onmogelijk is). Langs de beek liggende visvijvers hoeven niet geteld te worden* (ondanks de 300 meter grens, zie hierna). Als globale regel geldt, dat alle telsoorten die tot +300 meter aan weerszijden van de beek worden gezien, genoteerd moeten worden. Het is niet de bedoeling dat je van de beek 'afgaat' om deze 600 meter-strook te tellen, het tellen vanaf de beek is voldoende.

*Indien toch geteld, dan resultaten tussen haakjes vermelden!

Vergeet vooral niet om aan te geven, of de vogels overvliegen (= vl.) of pleisteren (niets erbij vermelden), bijvoorbeeld:

	(traj.) 10	
Blauwe Reiger	2 vl. → 2	

Vaak komt het voor, dat vogels van het ene in het andere traject vliegen, bijvoorbeeld 3 wintertalingen vliegen van traject 1 naar traject 2:

	1	2	
Wintertaling	3	→ 3	Geef dit aan met een pijl

Soms vliegt een deel der vogels naar een ander traject. Voorbeeld: in traject 1 zitten 10 Wilde Eenden en in traject 2 5 ex; 3 van de 10 ex van traject 1 vliegen naar traject 2 en voegen zich bij de al aanwezige 5 ex. Totaal zijn er 15 exemplaren. Geef dit als volgt aan:

	1	2	
Wilde Eend	10	8	(with a curved arrow from 10 to 8)

Tenslotte een laatste verzoek: Als je niet kunt tellen, geef dit dan zo snel mogelijk aan mij door óf zorg voor een vervanger.

Telresultaten 24/25 maart 1979

Hieronder volgen de nog niet bekend gemaakte resultaten van de laatste telling. Van twee personen zijn de tellingen nog niet binnen. Ter vergelijking zijn ook de maartresultaten uit 1977 en 1978 vermeld.

Soort	1977	1978	1979
Fuut	5	9	5
Dodaars	32	40	39

Soort	1977	1978	1979
Blauwe Reiger	15	36	25
Wilde Eend	454	689	349
Wintertaling	81	92	51
Tafeleend	8	2	1
Kuifeend	4	-	5
Waterhoen	313	786	216
Meerkoet	21	14	32
Kievit	595	1130	1250
Scholekster	14	4	8
Wulp	61	72	103
Grutto	118	45	116
Watersnip	18	21	14
Tureluur	18	1	9
Witgatje	9	4	3
Oeverloper	1	-	-
IJsvogel	8	5	-
Gele Kwikstaart	-	-	1
Grote Gele Kwikstaart	4	3-4	6-8
Buizerd	24	30	50
Torenvalk	20	34	15
Veldleeuwerik	360	328	197
Graspieper	128	211	154
Waterpieper	35	4-5	3
Kramsvogel	3370	1504	538
Koperwiek	230	597	268
Witte Kwikstaart	?	?	142
Patrijs	54	27	25
Knobbelzwaan	-	1	4
Pijlstaart	-	2	3
Grote Zaagbek	-	-	1
Rode Wouw	-	-	1
Havik	-	-	1
Sperwer	2	10	10
Waterral	-	1	-
Korhoen	2	-	-
Kraanvogel	+3 vl.	-	-
Zilvermeeuw	32 vl.	50 vl.	125 vl.
Stormmeeuw	-	7 vl.	-
Steenuil	2	2	-
Zwarte Specht	4	4-5	2
Kleine Bonte Specht	2	3	-
Boomleeuwerik	-	1	-
Boerenzwaluw	1	-	-
Boomklever	4	-	-
Roodborsttapuit	1	12	11
Fitis	-	-	1
Tjiftjaf	+	>50	>80
Boompieper	-	1	-
Klapekster	2	-	-
Putter	1	1	1
Sijsje	3	61	+380
Keep	?	30	>8
Goudvink	7	-	6
Rietgors	?	?	>25

Veel Boomvalken op de Strabrechtse Heide voorjaar 1979.

Wanneer men in juni 's avonds over de Strabrechtse Heide fietst, is het vrij normaal enkele Boomvalken op insecten te zien jagen. Aangezien er jaarlijks 2 tot 3 paren Boomvalken op de Strabrechtse Heide of in de direkte omgeving daarvan broeden, bestaat de mogelijkheid er 4 tot 6 exemplaren waat te nemen.

Dit voorjaar werden er echter veel meer Boomvalken gezien, vooral in de omgeving van het Kranermeer en het Beuven. Het was geen uitzondering om daar 10 Boomvalken tegelijk te zien jagen. Bovendien had je dan op weg naar het Beuven toe al regelmatig enkele exemplaren kunnen zien.

Enkele waarnemingen:

05 juni: 9 exemplaren Kranermeer (R. Bouman, H. Hendriks)
14 juni: 11 exemplaren (R. Bouman)
19 juni: 10 exemplaren (L. Peeters e.a.).

Het lijkt gerechtvaardigd te veronderstellen dat er tussen de 10 en 15 exx. aanwezig waren in de eerste helft van juni op de Strabrechtse Heide.

Een leuke bijkomstigheid was, dat er van 2 t/m 6 juni een 2-tal Roodpootvalken op de heide verbliven die 's avonds in gezelschap van de Boomvalken jaagden. Het betrof een adult en een 2e jaars mannetje.

De vraag blijft echter wat de oorzaak is van dat grote aantal Boomvalken. Feit is dat er enorme hoeveelheden insecten (vooral kevers, libellen en vlinders) waren, die waarschijnlijk deze Boom-Roodpootvalken hebben aangetrokken.

Behalve de "normale" broedvogels, waren er waarschijnlijk ook vogels in het gebied die noordelijker broeden en op hun trek naar het noorden vanwege het enorme voedselaanbod zijn blijven hangen. Volgens Brown & Amadon (1968) komen de vogels die later broeden (noordelijke vogels dus) ook veel later in hun broedgebied aan.

Literatuur:

- BROWN, L. & D. AMADON 1968. Eagles, Hawks & Falcons of the world. 2 vol. Hamlyn Publishing Group, Middlesex.
- PORTER R.F. c.s. 1976. Flight Identification of European Raptors. sec. edition. T & A.D. Poyser, Berkhamsted.
- HEIZEL, H., R. FISCHER & J. PARSLow 1975. Elseviers Gids van de Europese Vogels. Elsevier -Amsterdam/Brussel.

Henk Hendriks.

ORNITHOMANIA

GEKRAAGD ROODSTAARJE

Door Frank Neijts

Nog steeds prijst de redactie van "Ornithomania" zich gelukkig daar zij, als waarschijnlijk enige rubriek op vogelgebied in Nederland, beschikt over een waarlijk letterkundige medewerker. Uit dank voor dit compliment dichtte deze figuur (de aan intimi reeds bekende K.S.):

V o g e l l e e d

Een vrouwtje Blauwstaart uit Finland
Werd geheel door verdriet overmand
Toen zij ontving, zeer summier:
"Het exemplaar bevindt zich onder no. 536284
In het Zoölogisch Museum te Nederland."

T w i j f e l

Ik denk wel eens:
Zal ik,
Uit dichterlijk oogpunt,
Een Leitz kopen?

P a r u s a l c o h o l i c u s

Normaliter drinkt hij
Per dag een halve liter.
Een Pimpelmees
Pimpelt dan ook het meest.

E x c u s

Gij vorstelijke vleugelaar,
Majestueuze klapwieker,
Gij zwevend tuig,
Cirkelend gespuis,
Visser zonder God,
Excuus.

Excuus dat gij voor sommigen
Slechts een nummer bent
op een lijst,
Pardon oh Pandion!

Oproep aan alle Ornithomania-lezers!

Ongetwijfeld hebben jullie allemaal sinds het Roofvogel-nummer genoten van het gerijmel van onze vriend K.S. Ongetwijfeld ook echter zullen enkelen onder jullie hebben gedacht: "dat kan ik ook wel!" Welaan: onze poëet K.S. heeft het plan opgevat om in afzienbare tijd zijn poëzie, ornithomaanse poëzie, te gaan bundelen. Maar.... tevens zou hij het zeer op prijs stellen als ook leden van onze werkgroep daartoe enkele gedachten, stellingen, meningen e.d. in dichterlijke bewoordingen zouden weten om te zetten. Zij krijgen een volwaardige plaats in de bundel, natuurlijk met vermelding van auteur of pseudoniem.

Alle inzendingen vóór 30 oktober a.s. insturen naar de redactie, van Ornithomania, p/a Frank Neijts Van Speijkstr. 16 Eindhoven.

Komop, meeeedoeten!!!!!! Alles wordt geplaatst!!!

Deel zoveel van "Ornithomaantje en de Ornitholaan"

Wat vooraf ging:

Onze held Ornithomaantje (Maantje voor intimi) leest tijdens een kortstondige ziekte een oud Oosterburens boekje waarin een vogel beschreven wordt die "Ornitholaan" genoemd wordt. Die vogel zou in Teutenland zijn waargenomen en daar woonde ons Maantje middenin! Met zijn vriend Motje onderneemt hij tevergeefs een expeditie. 's Avonds vertelt hij het verhaal aan zijn oude vriend de Merel, die hem d.m.v. een gehimzinnige verkleiningsblik kan toespreken en verstaan. De Merel gaat weg en als hij terugkomt neemt hij Maantje mee naar Tafelen en stelt hem voor aan zijn neef Zanglijster. Maantje vertelt ook hem van de Ornitholaan.

" 'k Zal onze Philomeen es gaan halen, die kent alle roddeltjes uit de buurt!" en weg was de Zanglijster. Even later hoorden de twee achterblijvers: "Heej Philo, kommes uit oew nest!" "Wie paest er dan op de jong? Gij zeker?" antwoordde een schelle wijfjesstem. "Ikke nie, ge wit wel da mennekeslijsters noajt op eier gaon zitte!" (Zie: "Handbook of Westernneighbours Birds", Vol.II, pp. 116). "Bovendien zitter nog unne schaol omhene, dus kouwvatte zulle ze nie zu vlug." antwoordde de echtgenoot. Al mopperend kwam even later een nogal gezette wijfjeslijster tevoorschijn, die echter bij het zien van het bezoek snel haar poten afveegde en zich ietwat verlegen voorstelde: "Philomeen, aangenaam, maar zeg maar Philo hoor!" en ze giechelde aanstellerig. Evenals haar echtgenoot had ze 'n plat aksent, maar haar stem was nog 'n tikkeltje scheller.

Voor de 3e maal die nacht deed Maantje zijn verhaal. Philo krabde zich eens op haar kop, waarbij duidelijk de blote broedvlekken te zien waren. Maantje keek diskreet een andere kant op, maar de andere twee vonden het blijkbaar heel normaal.

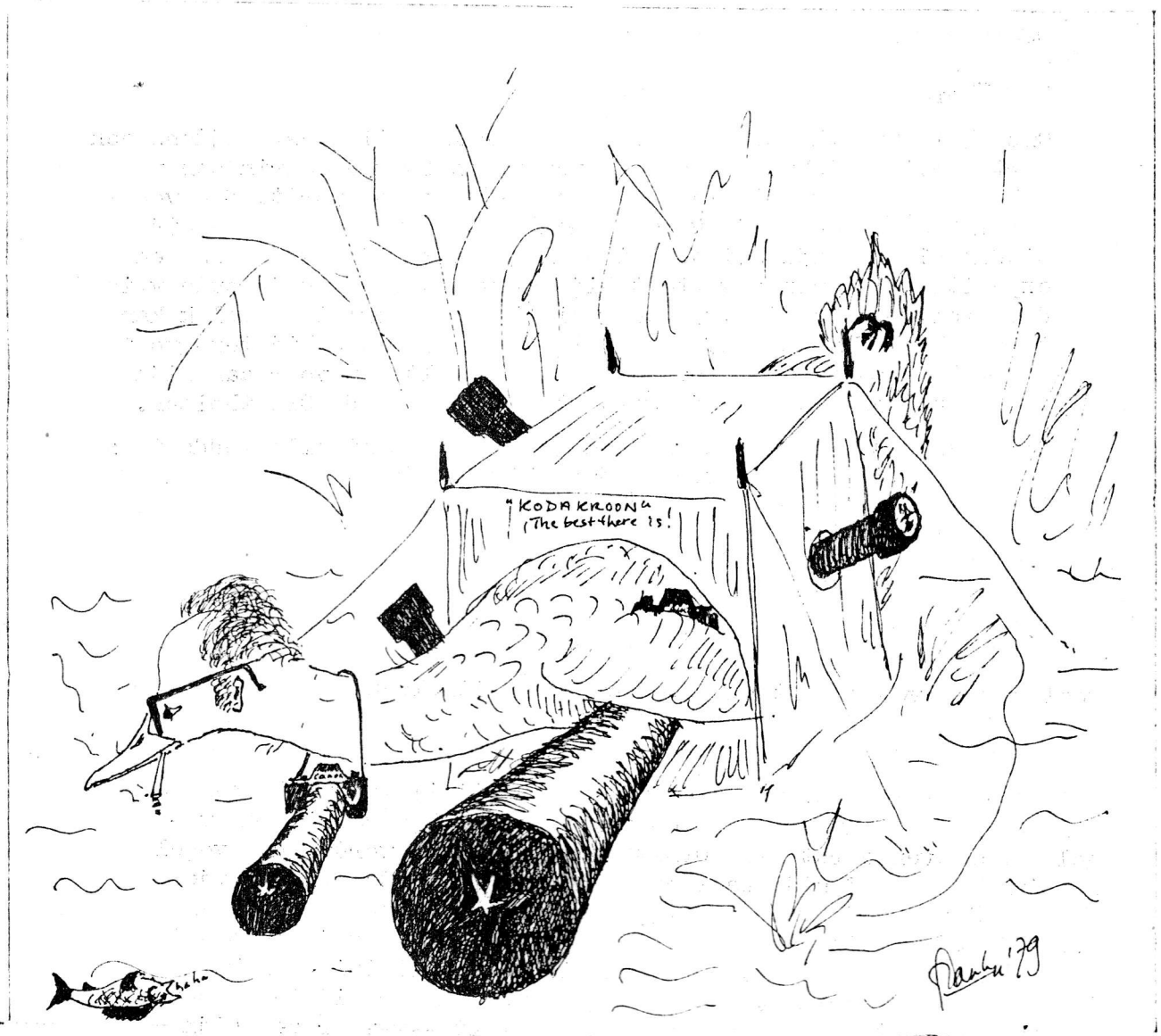
" 'k Hem wel es van zonne vogel gehord, maor 'k moet eve nadenke." Je begrijpt dat Maantje van ongeduld op en neer wipte op zijn tak! Eindelijk!

Hier volgt, ongecensureerd, Philo's verhaal:

"Vröger waor ut hier veul schönder as nouw. Ge had overal mooj eikewalle, zumaor tusse d'n rog. Teugeswordig hemme ze die overal gekapt, diej walle en in plek van rog homme de boerre majs gezet. M'n opa het diejen tød nog meejgemakt, die is 7 jaor geworre, en onze vadder 8! (vertelde ze niet zonder trots). Ons opa hadut ok altij over de CecjDeej en ut EejEejGeejbeleid of hoeda ok mag hete. Volleges hum hadde diej de zaak verziekt! Affijn, in dieje tød zagde hier wel Ornitholaone, raore vuggeltjes, diej in de rog wönde. 'k Wit nog wel hoe ofdazzer uitzaoge, meej grün koppe, bruin buike en gestripte rugge. Oh, ja, ze zonge ok zu aorig!" Dit laatste klonk zo verbaasd dat Maantje op zijn beurt verbaasd vroeg: "Hoe zo aorig?"

"Kèk" zei Philo, "as mijne vent hier 's morreges z'ne waffel open-doejt, dan witte da die 'r lol in hêt. Da gallemt en da klettert de bome uit en dan hê meej iedereen goei zin. Maor as die Ornitholaone zonge, dan wiste nooit of daddie naor 'ne begraofenis waar gewist of da z'n wijf 'm in de steek gelaote hâ!"

"Dus een beetje melancholiek, zoals bijvoorbeeld jullie neef de Grote Lijster?" vroeg Maantje. Philo lachte schetterend en d'r vent viel bijna van zijn tak, terwijl ook de Merel een orgelend lachje liet horen. "Heurt da menneke 's meej z'n duur worde!" schaterde Philo, "zeg mar gerust Schijtlijster, da zegge wij ok tege die verwaonde kwal!" Ze grinnikte nog wat na en ging toen verder: "Wa melancholiek is da wit 'k nie, 'k ben nie zù geleerd as m'n deftige neef hier, maor ut waor nie bepaold vrolijk as ge da soms bedoelt!"

NIEUWE VOGELSOORT VOOR DE KEMPEEN ONTDEKT ! ! !

Op 03-09-79 bevonden 3 Kempische vogelaars (Paul v. Kerkhoven, Frank Reniers en Frank Neijts) zich aan het ven de "Heijkenkurk" op de "Schandlotse Heide". Het weer was uitstekend: volop zon, in de rug, geen wind. Ook de andere omstandigheden (gedrieën hadden ze zojuist een krat Tongelreeps bier uit) waren uitstekend, zodat niets de waarneming van een dwaalgast in de weg stond. En jawel!

Het was Frank R, die hem 't eerst ontwaarde: "Een Krooneend!" riep hij enthousiast. "Ja, maar dan wel een gekke!" riepen de andere twee in koor. Zij konden er niet uitkomen en maakten daarom bovenstaande tekening (advies PvK, uitvoering FN) van het geval en maakten onderstaande beschrijving:

"Grootte ca. 1.80 meter, vuurrode kuif als Krooneend (*Netta rufina*), soort zwarte "bril" op het hoge, nogal steile voorhoofd. In de bek droeg het dier een op een sigaret lijkend voorwerp dat rookte.

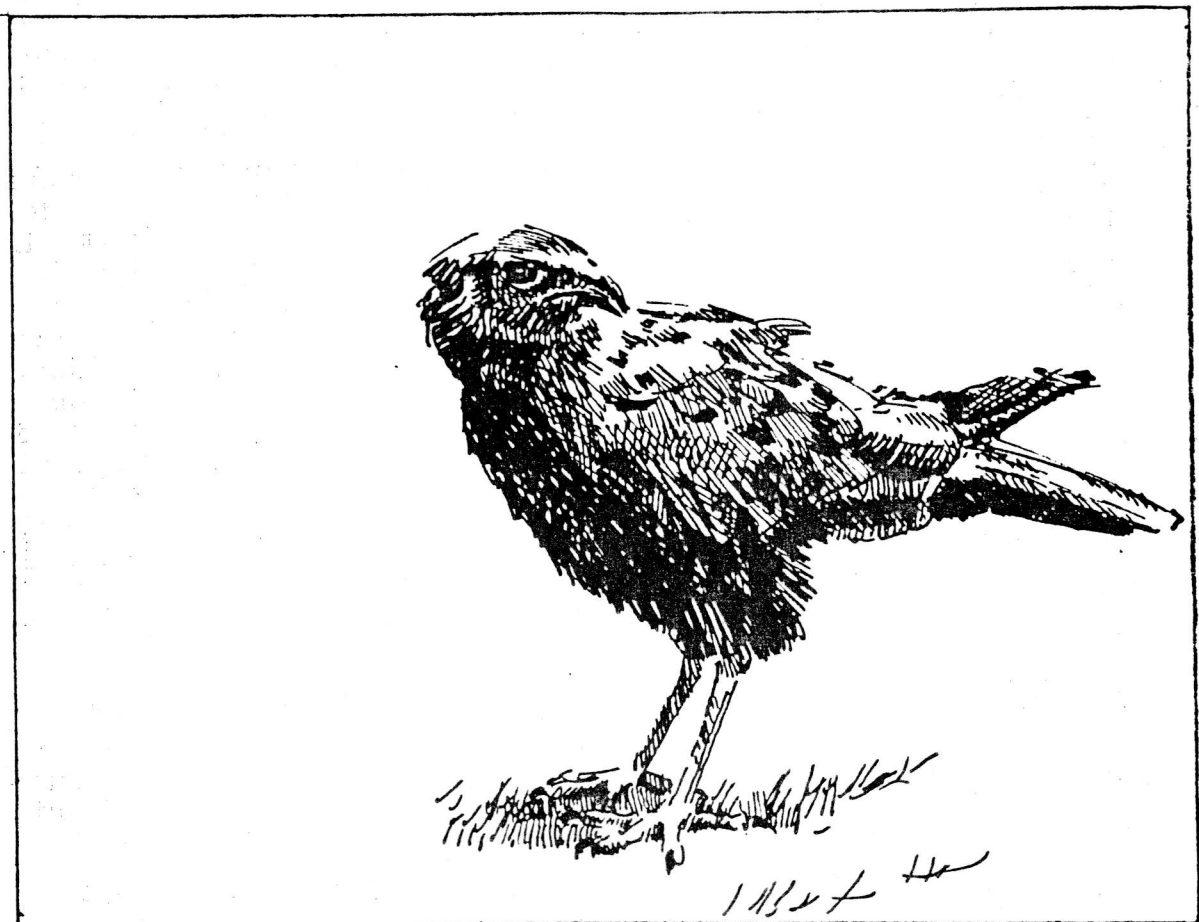
Frank R. determineerde de rook als zijnde een drummetje.

Op de rug was een groen voorwerp zichtbaar met 4 palen en een aantal touwen, herkomst en doel ons onbekend. Van alle kanten waren zwarte, pijpvormige voorwerpen zichtbaar waaraan kleine, rechthoekige kastjes vastzaten die een oorverdovend, ratelend geluid maakten. Het was opmerkelijk dat toen het dier inviel alle andere vogels onmiddellijk verdwenen en niet terugkwamen!!!"

Kommentaar K.A.K. (Kempische Avifauna Komissie):

Zonder twijfel betreft het hier een nieuw soort krooneend, die wij graag de weejdekrooneend (*Wimmii rufina canonnae*) zouden willen noemen.

**De avifauna van
Noord-Brabant van de 15de
tot de 20ste eeuw**

1884 H.

BRUINE KIEKENOEF

– Door: Dr. W.H.TH. Knippenberg. –

Deel 12 van de avifauna van Noord-Brabant.

In 1649 werd de jogschout van Den Bosch en de Meierij gemachtigd een kohier te laten maken van alle huizen en landen, bossen, moeren, waranden, "vogelkooien" (=eendenkooien) enz. Op een oude Bossche kaart van H.Hondius (1629) komt de "Grobendoncks koy" voor; volgens H.Palier, die in 1853 iets publiceerde over deze "Grobendonckse Vogelkooi" was deze kooi reeds een paar eeuwen in pacht bij de familie Van der Bruggen. Te Capelle was reeds in de 16de eeuw een eendenkooi. Een kaart van de inundatie van 's-Hertogenbosch uit 1784 vermeldt eendenkooien te Drunen (één met 5 armen), Bokhoven, Engelen, Deutenen (2), 6 kooien te Empel en Rosmalen en 8 kooien te Alem-Waren-Kessel-Lithoyen. Op de gemeenteaatlas van J.Kuyper (1865-1870) komen eendenkooien voor bij Woensdrecht, Terheyden (2), Zundert Capelle, Emikhoven (5)½, Eethen, Veen, Drunen, Oud-Heusden (2), Hedikhuisen, Heesbeen, Vlijmen, Cromvoirt-Deutenen (4), Empel, Rosmalen (5), Alem-Messel-Maren (7), Lith, Macharen, en Beers. Van deze 38 kooien waren er in 1931 nog ongeveer 25 in werking, terwijl in 1944 het aantal werkende kooien was gedaald tot ongeveer 15. Bijna alle kooien zijn gelegen in het achteland van de voormalige Beerse overlaat en de Dieze; zij hebben van de nood een deugd trachten te maken. De Biebosch telt ook nog enige kooien, waarvan die op de Dood rond 1900 is verdwenen en de kooi op de Visplaat, in 1916 ingericht, thans nog werkt. In 1900 telde Nederland 178 kooien, in 1940 waren er nog 145, in 1955 110 en in 1963 was het aantal gedaald tot beneden de 100. Vier eendenkooien, nl. te Waspik, Heersteeg, Gameren en Herwijnen, werken thans in dienst aan o.k.w. door eenden te vangen, om hen te ringen; ook andere vogels, die in de eendenkooien worden gevangen, worden er geringd. Een Pijlstaart, als iuv. ex. geringd te Heersteeg 6-9-1955, werd teruggemeld uit Jutland, 500 km verder, op 10-9-1955. Een wilde eend, geringd te Herwijnen 9-12-1955 werd in 1956 in West-Turkije gevangen en een Spotvogel, als iuv. ex. geringd te Herwijnen 4-7-1957, werd op 11-9-1958 teruggemeld uit Toskane in Italië.

Een laatste merkwaardig verschijnsel uit het 19de eeuwsw Noord-Brabant zijn de Mussengilden en, opgericht met het doel alle vogels die schadelijk waren voor de landbouw en met name de mussen te bestrijden. Het aantal van deze cultuurvolgende vogels moet in de voorgaande eeuwen belangrijk zijn toegenomen, daar in oudere stukken eerder sprake is van mussenbescherming. Hertog Philips de Goede gelastte zijn Warandmeester van Brabant in 1454 ervoor te zorgen, dat niemand aldaar Zwanen of Reigers zou doden "en schiete noch oeck en mussche". In 1456 werd het verbod uitgebreid: "dat nyemand en mussche mit netten ende staven vange". En in een "costume" van het Brabantse jacht- en waranderecht van 1464 wordt verklaard: "so wat manne, die gaet musschen mit enen nette, die verbeurt iii royale ende sijn nette verloren."

Dit werd anders in de 19de eeuw toen overal Mussengilden verrezen. Zij bestreden, zoals het staat beschreven te Standaardbuigen "Mussen, Kraaien, Eksters, "Hanniken" (=Gaaien), Spreeuwen, Spechten of andere schadelijke vogels. Te Halsteren stonden bovendien Bonte Kraaien, Vinken, Geelgorzen, Sperwers en Havikken op de zwarte lijst, terwijl te Elshout alleen Mussen, Kraaien en Houtduiven werden vermeld.

Als bewijsstukken moesten op de vergaderingen de vogelkoppen worden ingeleverd. Of de veldnamen "Mussentiend" te Aalburg en "Mussenwaard" te Hedikhuizen iets met deze gilden hebben uit te staan, is me niet bekend. Zulke Mussengilden bestonden te Oud-Ginneken en te Dinther. Te Lepelstraat, gemeente Halsteren, bestond het Mussengilde van 1804-1868; een "koning" heeft er 1001 koppen ingeleverd. De gemeenteraad te Standdaarbuiten nam op 3 juli 1832 het "Regelement tegen het weeren der Musschen en andere schadelijke Gevogelten" aan. Tussen 1885 en 1913 werd een Mussengilde opgericht van Oud-Heusden, Elshout en Hulten; eerst in 1940 werd het opgeheven. Rond 1920 zijn op initiatief van de N.C.B. nieuwe gilden opgericht. J.Kist heeft in 1957 de gehele Nederlandse ornithologie vanaf Schlegel zeer kritisch onderzocht en komt dan tot de volgende groei van onze kennis van de inheemse vogelwereld. Schlegel (1860) kende 280 soorten, waarvan 151 broedvogels; Albarda (1897) 305 soorten; Snouckaert (1908) 316 soorten de Noordse Matkop wordt door Kist geschrapt); Van Oordt-Verwey (1925) 323 soorten; Eykman e.a. (1937-1949) 343 soorten. De huidige avifauna van Nederland (1962) erkent 357 soorten. Vergeleken met de tijd van Schlegel zijn slechts drie broedvogelsoorten uit ons land verdwenen: Raaf, Goudplevier en Bosruiter. Hier tegenover staat dat er 39 nieuwe broedvogelsoorten zijn bijgekomen, o.a. de Zwarte Specht sedert 1915, de geoorde Fuut sedert 1918, de Europese Kanarie sedert 1922 en de Turkse Tortel sinds 1950. Het blijft een boeiend onderzoek de verdere ontwikkelingen te volgen.

W.H.Th. Knippenberg.

Met toestemming van de schrijver overgenomen uit de avifauna van Noord-Brabant (1967).

Dit was ons laatste deel over de Avifauna van Noord Brabant van de 15^e tot de 20^e eeuw, geschreven door Dhr. Knippenberg. De meeste onder ons hebben geen Avifauna van Noord Brabant, en daarom hopen we met deze deeltjes de lezers een stuk geschiedenis te hebben gegeven welke een grote waarde heeft voor onze provincie.

Een bijzonder woord van dank aan Dhr. Knippenberg.

B O E K B E S P R E K I N G

De firma Elsevier is voor ons natuurliefebbers een onmisbare instantie geworden. Immers de meeste veldgidsen die zij uitbrengt zijn nog van goede kwaliteit ook. Zo brengen zij ook een 3-tal vogelgidsen die misschien alledrie wel een eigen publiek aantrekken: de "Kist" voor de "ervamener" vogelaar die op een tientje niet hoeft te kijken, de "Bruun" voor de jeugdigen metz weinig centen en de "Heinzel" voor alle overige belangstellenden, vooral de reizende vogelaars. Uiteraard zijn er ook rijkaards die ze alledrie hebben, maar welke gebruiken ze ook echt??

Voor mij is de waardevolste de "Kist", de "Petersons Vogelgids" dus. Ik ben namelijk zeer voorzichtig met plaatjes, omdat ook kunstenaars maar mensen zijn en dus fouten kunnen maken. Hun interpretatie van een bepaalde kleur hoeft bovendien de mijne niet te zijn. De tekst wordt samengesteld uit de ervaring van meerdere ornithologen en klopt dus over het algemeen beter. Vandaar dus mijn voorkeur voor de Petersons Vogelgids omdat die veruit de meeste tekst geeft. De andere 2 zijn echte plaatjesgidsen, er is zodanig op de tekst bezuinigd dat je haast moet determineren met de plaatjes. Kijk en dat is jou het linke ervan: klopt het plaatje niet dan kun je het wel vergeten!

Met stijgend plezier echter heb ik de 5e druk (geheel herzien) van "Elseviers Gids van de Vogels van Europa" (de "Bruun" dus) bekeken. Er bleken nogal wat nieuwe plaatjes gemaakt te zijn, stuk voor stuk flinke verbeteringen van de oude. Ik noem even de roofvogels, de uilen, hoenders en nog wat incidentele plaatjes. Met name de roofvogels zijn erg goed geworden en vooral de vluchtbeelden zijn m.i. de beste die in kleur in omloop zijn.

Nuttig zijn ook de zwart-wit figuurtjes die her en der tussen de tekst of de tekeningetjes zijn geplaatst. Zij verduidelijken vaak de tekst. Jammer dat hier en daar tussen de tekeningen wat betreft de ondertiteling enkele fouten zijn geslopen: de gans op blz. 50 is een Blauwe (Sneeuw-) en geen Indische; de "Bidereend" op blz. 64 is een "Brilcidereend"; op blz. 85 staat een Steppenkiekendief afgebeeld, geen Steppenkievit, enz. Voor zover ik heb kunnen nagaan is er in de tekst vrijwel niets (helemaal niets?) veranderd, behalve dat er enkele nieuwe soorten besproken worden. Je krijgt dan de vreemde situatie dat in het verhaaltje van de Withalsvliegenvanger gesproken wordt over een Balkan-ondersoort (*Ficedula albicollis semitorquatus*) en daaronder een nieuwe soort vliegenvanger besproken wordt, de Balkan Bonte Vliegenvanger (*Ficedula semitorquata*)!! Ook de status van de soorten is niet veranderd, terwijl daar toch al veel verandering in is gekomen. Zo is de Waaijerstaarriet-zanger volgens deze gids nog niet waargenomen in Nederland, terwijl daar notabene al diverse broedgevallen van bekend zijn! Al met al, ondanks de soms storende tekstfouten, een fijne gids, vooral goed te gebruiken naast bijv. het "Popular Handbook". De prijs is relatief laag: f 21,50

Enkele tips:

- Bij Thieme zijn een 3-tal deeltjes verschenen uit de serie: "Vogels in hun eigen omgeving", nl. "Vogels van tuin en park", "Vogels van open veld en water" en "Vogels van wad en kust". Zij zijn van de Zweed Lars Jonsson, zowel wat betreft (oorspronkelijke) tekst als illustraties. Hoewel er van alles tegen is op een verdeling in biotopen (er komen nog 2 deeltjes), zijn deze boekjes toch de moeite waard om aan te schaffen. De tekeningen zijn namelijk van zeer, zeer hoge kwaliteit en naar mijn bescheiden mening is Jonsson één van de beste vogelschilders van deze tijd. Ook de tekst is zeer "to the point"!

Frank.

Late najaarstrek van de Kraanvogel in de Kempen in 1978.

Inleiding:

Ieder najaar en in mindere mate ook in het voorjaar trekken er over ons land Kraanvogels. Hun aantallen variëren van ca. 5000 tot max. 20.000 exx. (In 1976 waren het er in het najaar ca. 25.000, een uitzonderlijke situatie).

Kraanvogels hebben al eeuwenlang op menigeen grote indruk gemaakt. Afbeeldingen zijn teruggevonden op oude Griekse vazen en muurschilderingen. Er bestaan ook allerlei legendes en verhalen rond Kraanvogels: Zo zou de "wachter" van een troepje slapende of etende Kraanvogels een steen in de poot hebben die met een plof op de grond zou vallen als de aandacht van de vogel verslapt!

Dit symbool van waakzaamheid vinden we nog terug in het wapen van de vroegere baronie "Craenendonk", de tegenwoordige gemeente Maarheeze.

Kraanvogels broeden ruwweg in Skandinavië, Finland, Rusland en op enkele plaatsen op het Meckelenburger merenplateau (DDR). Na het broedseizoen verzamelen ze zich rond half september op enkele grote verzamelaarsplaatsen in Zuid-Skandinavië en rond de Oostzee. De meest bekende verzamelaarsplaatsen zijn: Hornborgasjön in Zuid-Zweden (vooral in het voorjaar), Rügen en Bock (2 schiereilanden in de Oostzee waar ca. 20 tot 30 duizend exx. pleisteren) en enige kleinere, zoals het eiland Öland in Zweden en enkele plaatsen rond de Golf van Riga (USSR). Op deze verzamelaarsplaatsen vraten de vogels zich goed vol om voldoende brandstof te hebben voor de lange reis naar hun overwinteringsgebieden en de tussenstations.

Een enkele keer blijven ze op deze plaatsen tot in december hangen, maar gewoonlijk vertrekken ze hier tussen half september en einde oktober.

Ze vliegen vaak in enkele linie of in V-formatie, dit spaart energie omdat ze minder weerstand ondervinden van de luchtwervelingen die hun voorganger veroorzaakt. De gemiddelde vlieghoogte van overtrekkende kranen ligt meestal tussen de 500 en de 3000 meter.

Vanaf het Meckelenburgs merenplateau splitsen de hier verzamelde Kraanvogels zich in 2 groepen: een deel volgt de oostelijke route langs de Pools-Russische grens en vervolgens langs de oostkant van Hongarije waar de eerste grote stop wordt gemaakt in de Hortobagy. Hier verzamelen zich 12 tot 20 duizend exx. Van hieruit vliegen ze door de Balkan om vandaar een minder gerichte weg naar Afrika te zoeken (vaak via de Bosporus). Deze groep overwintert voor een groot deel in het Blauwe Nijl-gebied in Soedan. Het andere deel vliegt vanuit het Oostzee-gebied in zuidwestelijke richting en passeert daarbij het zuidoostelijk deel van ons land, waar ook enkele pleisterplaatsen liggen. Globaal passeren ze ons land oostelijk van de lijn: Dollard - Tilburg.

De aantallen Kraanvogels die in ons land pleisteren zijn betrekkelijk klein: zij zijn verdeeld over een aantal pleisterplaatsen en deze plaatsen tellen vrijwel nooit meer dan 5 à 600 individuen per plaats. In de Kempen zijn de belangrijkste gebieden de Groote Peel, de Deurnese Peel, De Strabrechtse Heide en de Cartierheide. De aantallen die op deze plaatsen pleisteren variëren zeer sterk: van 0 tot 600. Vaak blijven de groepen hier maar enkele uren of 1 dag, waarna ze doorgaan en hun plaats eventueel ingenomen wordt door volgende groepen. Alleen bij slecht weer, zoals regen, miste en sneeuwval, kunnen de vogels wat langer blijven. Zodra het weer het echter toelaat zullen ze hun reis in zuidwestelijke richting voortzetten over België, Frankrijk en Spanje, waarna ze in Zuid-Spanje en Portugal (Estramadura) en in Noord-Afrika overwinteren.

De situatie in het najaar van 1978.

Dit najaar liet moedertje natuur zich weer eens van haar meest onberekenbare kant zien. "Normaal" passeren de Kranen ons land zo ongeveer tussen eind september en half november. De pick valt vrijwel altijd tussen 20 oktober en 10 november. Dit jaar ging deze vlieger (lees: Kraanvogel) echter niet op!

Vol ongeduld zat ik al weken 's avonds te luisteren of ik het schorre trompetachtige "kroeh krrr" niet hoorde. Een tweetal avonden met gunstig trekweer voor Kranen werd er in de Kempen zelfs een "luisternet" opgebouwd (diverse waarnemers bellen elkaar zodra zij Kraanvogels horen). Dit gebeurde ook op 31 oktober '78, een heldere nacht met een zwakke zuidwestelijke wind en overdag maxima van 12° C. en 's nachts minima van 4° C.

Vanaf 20.00 uur werd er in Eindhoven, Veldhoven, Bladel, Reusel, Bergeijk, Eersel, Valkenswaard, Heeze en Hapert geluisterd. Dankzij de medewerking van al deze luistervinken werden die nacht op 3 plaatsen waarnemingen gedaan:

1. Reusel: 21.00 uur gehoord, vliegend naar z.w. (L. Peeters)
2. Eersel: 22.20 " " " " " (F. de Rooy),
een kleine groep.
3. " 0.30 uur, gehoord " " " "
een grote groep.

Met nog enkele waarnemingen op resp. 18, 23 en 30 oktober zag het er naar uit dat de Kraanvogels ons land dit jaar rechts hadd n laten liggen. Totdat op 28 november de telefoon rinkelde en de ene waarneming na de andere volgde! De hoofdmacht bleek nu pas aangekomen te zijn!

Op dinsdag 28 november '78 werden de volgende Kraanvogels gezien:

- Lage Mierde: 2 groepen, totaal 141 exx.
- Strabrechtse Hei: 2 groepen, totaal 57 exx. (Frank Neijts)
- Veldhoven 't Look: 200 exx. (Jos en Adri Jaspers)
- Reusel: 11 en ? nachtwaarneming (Geert Sanders)
- Valkenswaard: ca. 50 exx. (Ted Sanders)
- Eindhoven: 40 exx. (Peter Bussing)
- Hoge Mierde: 11 exx. (Frank Sanders)
- Cartierheide: 200 exx. (Marco Bakermans)

Op deze dag totaal 710 exx.

De weersgesteldheid van die dag: wind matig tot vrij krachtig n.w.,
temp. min. - 3° C., max. + 3° C.
's morgens helder en zonnig, 's middags
geheel bewolkt en regenachtig met
sneeuwbuien.

Het weerbeeld op woensdag 29 november 1978:

's Ochtends helder, later weer geheel bewolkt, de wind draait naar n.o. en een lagedrukgebied van Skaninavië met koude, polaire lucht bereikt ons land, de Kraanvogels met zich meebrengend. Deze dag lag de temperatuur tussen de -3 en +2° C. Op de volgende plaatsen in de Kempen werden toen Kraanvogels waargenomen:

- Turnhout (Belgische Kempen): 61 Kraanvogels probeerden te landen op de markt in het centrum, waarschijnlijk aangetrokken door de straatverlichting. (meded. lid Wielawaaljongeren, de Peel).
- Strabrechtse Heide: 400 à 500 exx., verdeeld over een 4-tal groepen. (boswachter v.d. Kerkhof en kollega's).
- Sterksel, Vlaamse weg: 2 groepen van resp. 70 en 25 exx. Boswachter v.d. Kerkhof e.a.

Op deze dag werden totaal 556 à 656 exx. waargenomen.

Donderdag 30 november 1978:

Het Kempisch landschap geraakt nu pas echt goedin de greep van de eerste winterse dagen. Het is geheel bewolkt en 's middags mistig. De wind is afgenomen tot zwak, maar komt nog steeds uit noordelijke en noordoostelijke richtingen. De temperaturen liggen tussen -8° en $+1^{\circ}$ C. Door de dichte bewolking en de mist zijn veel Kraanvogels gedwongen te blijven. Deze dag weer 4 waarnemingen:

- Valkenswaard: 25 exx. (Mevr. Maas)
- Heeze: 25 à 30 exx. (Leo v. Bossum)
- Heeze, Strabrechtse Heide: 50 exx. (Peter Voorn)
- Heezerenbosch: 150 exx. "
- Valkenswaard: 5 à 10 exx. (nachtwaarn.) "

Totaal op 30-11-78: 255 à 265 exx.

Vrijdag 1 december 1978:

Geheel bewolkt. Wind draait van NO naar O-ZO en blijft zwak, terwijl de temperaturen tussen -5 en $+3^{\circ}$ C. liggen.

Deze dag slechts 1 melding:

- Ospelse Peel: ca. 300 exx. (med. reservaatbewaker M.v.Deursen).

Zondag 2 december 1978:

Echt Kraanvogel- trekweer: 's ochtends tot 9.00 uur bewolkt, daarna helder zonnig vriesweer. De wind komt zachtjes uit oostelijke tot zuidoostelijke richting en de temperatuur ligt tussen -5 en 0° C.

Nu weer meer waarnemingen:

- Valkenswaard, Malpie: 4 exx. (Peter Voorn en ACJN V'waard)
- Plateaux, Hageven: idem, mogelijk dezelfde?
- " : 250 exx. (Peter Voorn en ACJN V'waard)
- " : 17 exx. (med. Frank v. Broek en Kees Bos)
- Eersel: 200 exx. (Frank de Rooy)
- Leende: 24 exx. (Jan Willems)
- Valkenswaard: ? exx., klein groepje 's nachts (Ted Sanders)
- De Mortelen, Buxtels: 20 à 30 exx. (Remy v. Oosterhout)

Totaal: 515 à 529 exx.

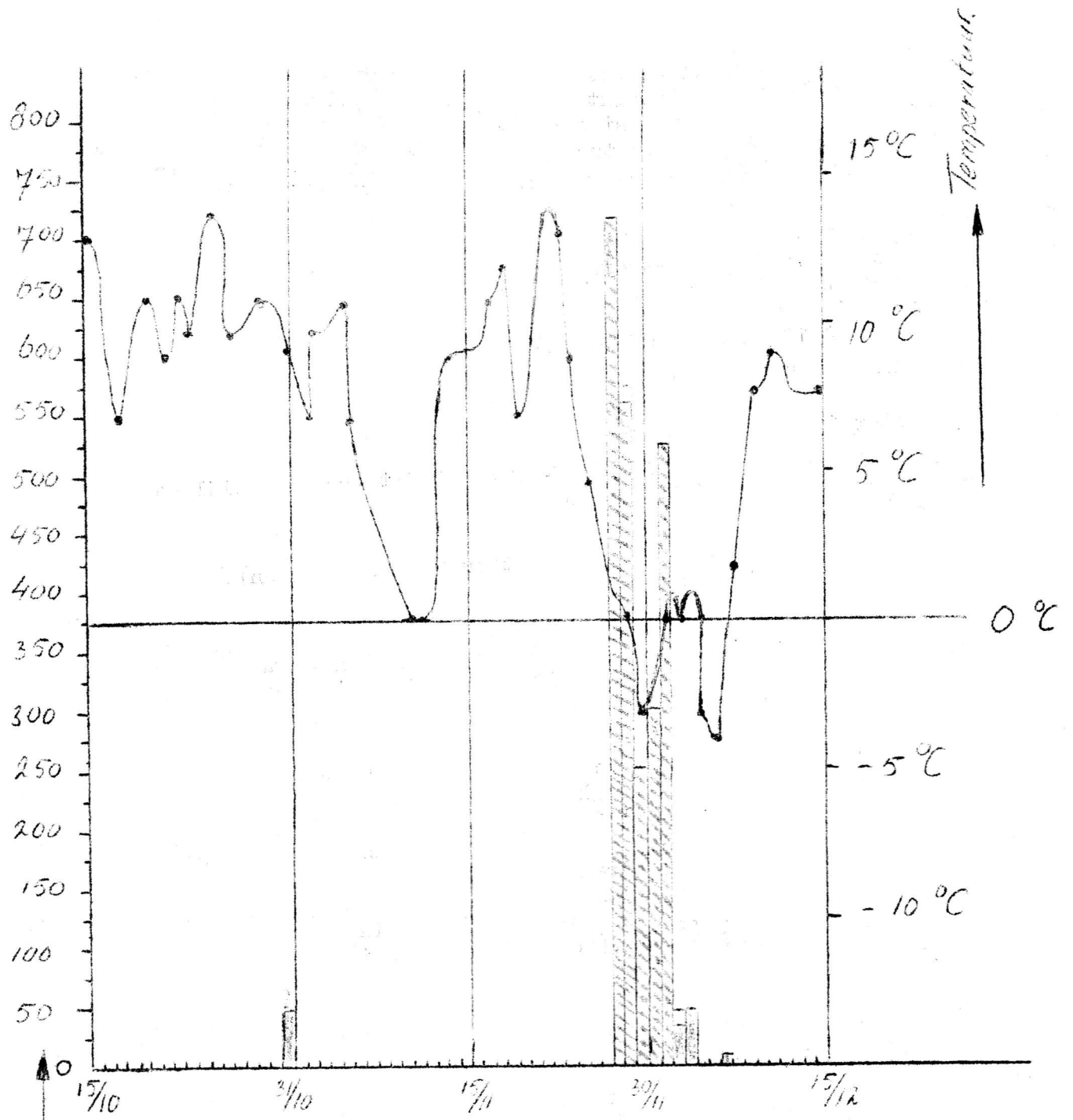
De dagen hierop volgend brachten weinig nieuwe Kraanvogels over ons land. Nog enkele waarnemingen:

- 3 december: 20 à 30 exx. Dommelvallei Geldrop
- 4 " : 42 exx. Bindhovense Golf, Valkenswaard (g.de Vries)
- 7 " : 9 exx. TH-Bindhoven (Simons).

N.B. Op 31 december werden te Cap Gris Nez (Noord-Frankrijk) zelfs nog Kraanvogels waargenomen door Ad van Poppel.

Mogelijke verklaring voor dit late doortrekverschijnsel:

Daar de trekintensiteit van vogels nogal van het weerbeeld afhangt heb ik van 1 sept. '78 tot april 1979 iedere dag het weerbeeld in de Kempen genoteerd om eens te kijken in hoeverre de Kraanvogeltrek in verband staat met dit weer. Aan de hand van mijn eigen weergegevens en die van de KNMI-maandbulletins ben ik tot de volgende verklaring gekomen:

Kraanvogelpiek bij invallende vorst,
najaar 1978 in de Kempen.

$N = 2107 - 2241$

Aantal Kraanvogels

Temperatuur

In Zuid-Skaninavië was het dit najaar (1978) erg zacht weer. De Kraanvogels bleven langer "plakken" dan gewoonlijk omdat ze meestal pas vertrekken wanneer er slecht weer nadert. Dat gebeurde ook dit jaar. In het milde najaarsweer kwam vrij plotseling verandering: een hoge-drukgebied met koude circumpolaire lucht breidde zich snel vanuit Noord-Skandinavië uit over de Oostzee naar West-Europa. Skandinavië werd geteisterd door zware sneeuwval bij temperaturen die in Zuid-Zweden rond - 20° C. lagen. Dit heeft tot gevolg gehad dat de Kraanvogels het veld moesten ruimen omdat drinkwater en fourageergebieden bedekt werden met een laag sneeuw en ijs.

Enige dagen na het invallen van de vorst rond de Oostzee kwamen de Kraanvogels (en de koude!) naar ons land.

In "Die Vogelwarte" (mei '78) staat een verhaal dat hier aardig op aansluit. Kraanvogels zouden in staat zijn om op til zijnde weersveranderingen aan te voelen met een speciaal zintuig in de kop, dat kleine elektrische ladingsverschillen veroorzaakt door over elkaar schuivende luchtlagen te registreren. Op deze manier bemerken Kraanvogels naderende koufronten die hen aansporen om weg te trekken. Diezelfde verandering in potentiaalverschillen komt ook tot uiting in de temperatuurverschillen, zij het dat deze pas 1 à 2 dagen later te meten zijn.

Het verloop van de temperatuur van half oktober tot 10 december 1978 ende aantallen waargenomen Kraanvogels per dag vindt men in bijgaande grafiek.

Ook dit jaar wil ondergetekende op enige "gunstige" avonden telposten bemannen. Mensen die hieraan willen meewerken kunnen zich bij mij of Jacques v. Kessel opgeven inclusief hun telefoonnummer. Op gunstige avonden bellen Jacques en ik dan die mensen op, die waarschuwen weer iemand anders etc. etc. Op deze wijze kunnen we binnen één kwartier de hele Kempen "voorzien" van luisterposten.

Dit is een van de weinige manieren om erachter te komen of Kraanvogels nu meestal 's nachts of juist overdag trekken.

Graag wil ik alle mensen danken die mij aan waarnemingen geholpen hebben of reeds het afgelopen jaar aan het luisterproject hebben meegewerkt.

Waarnemingen van Kraanvogels, ook uit voorafgaande jaren s.v.p. opsturen aan schrijver dezes:

Peter Voorn
Den Haag 63
5555 AE, Valkenswaard
tel.: 04902 - 12106 (vrijdag t/m maandag).

Literatuur:

- K.N.M.I. weerbulletins, okt., nov., dec. 1978.
- Die Vogelwarte, mai 1978, Steuerungsfactoren des Kranichs im Deutschland, afd. Helgoland en Radolphzell.

REDACTIENIEUWS:

Aanvulling vorige Blauwe Klauwier.

De Kemphaan in de Kempen, door Lex Peeters. (zie 5^e jaargang, no.3)
Op de 3^e pag. van dit artikel, onder het midden staan een aantal waarnemingen vermeld. (12-4-'74 t/m 6-8-'77) Boven deze waarnemingen moet je de volgende zin schrijven welke als toelichting geldt op de waarnemingen:

" Uit hoge aantallen waarbij het geslacht van de vogels genoteerd werd lijken Kemphanen een behoefte te hebben, om qua geslacht gescheiden te trekken".

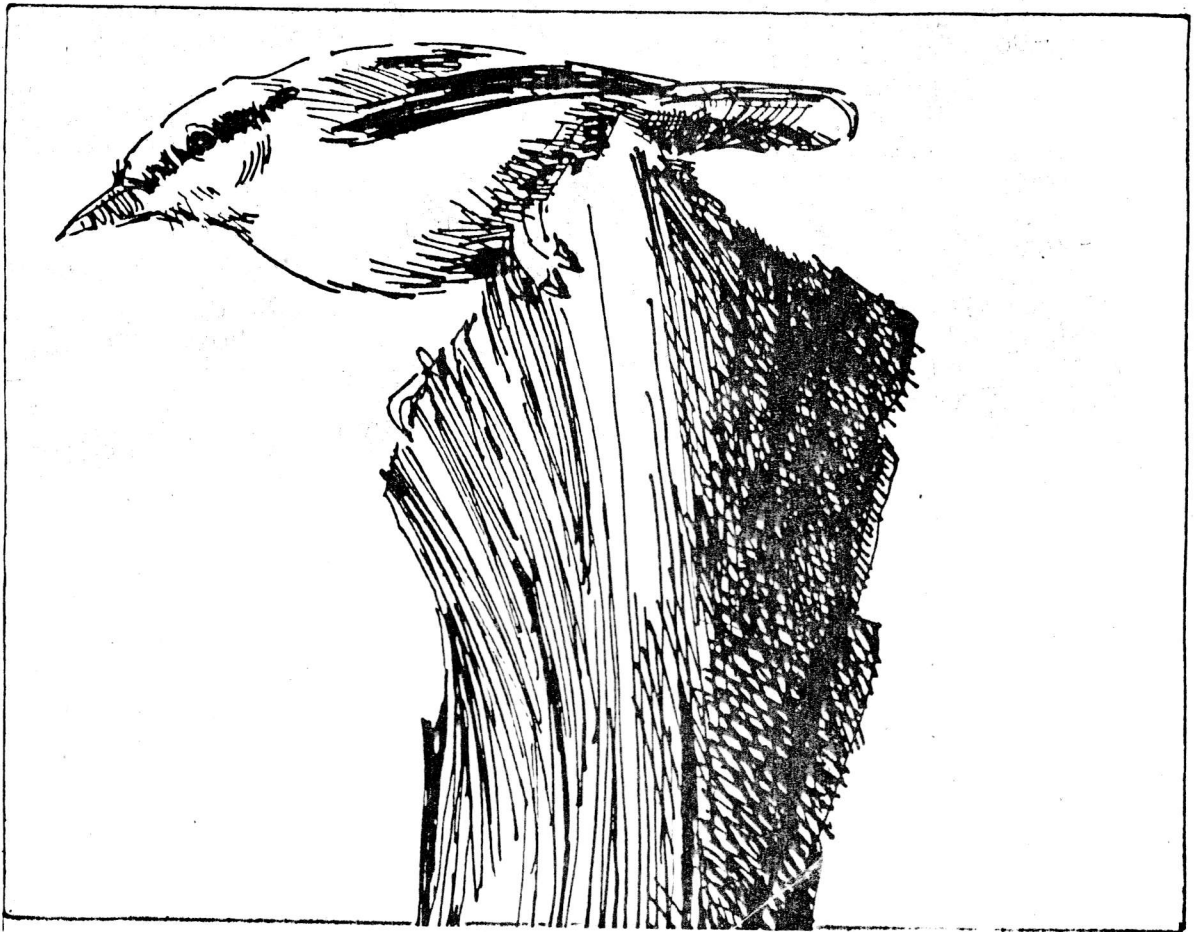
Blauwe Klauwier nummer 5 komt eind november uit! Copy zo snel mogelijk inleveren.

Blauwe Klauwier nummer 6 komt eind december uit als feestnummer vanwege het 5 jarig bestaan van onze vogelwerkgroep. Deze zal in beperkte oplage verschijnen, dus alleen voor leden!
De vaste rubrieken zullen worden aangepast in dit speciale nummer, ideeën/ copy e.d. graag zo snel mogelijk opsturen. Bedankt.

Jacques van Kessel.

voor u gelezen.

samenstelling: jan wouters.

BOOMKLEVER

VOOR U GELEZEN.

In het Journal für Ornithologie van januari 1979 een artikel over de bestandsontwikkeling van de Ooievaar in Zuidwest Duitsland. Daar heeft men sinds 1950 totaaltellingen gehouden van het broedvogelbestand. Vanaf 1955 heeft men, niet volledig, geringde Ooievaars gekontroleerd. Vanaf 1959 allemaal.

Tot en met 1960 bleef het aantal broedparen vrij constant, na 1960 neemt het broedbestand met gemiddeld 13 % per jaar af. Hiervoor kan men de volgende factoren verantwoordelijk stellen.

- Een hogere stepte na 1960, zowel bij de 1e jaars vogels als bij de oudere vogels. Uit terugmeldingen van als nestjong geringde Ooievaars kan men berekenen dat de stepte in het eerste levensjaar voor 1960 60,4 % is en na 1960 74,2 %. Na het eerste levensjaar zijn die cijfers resp. 25,8 % en 26,5 %. Als men het percentage terugkerende geringde broedvogels vergelijkt dan komt er een groter verschil voor de dag. Tot en met 1959 keerde jaarlijks 76,3 % van de geringde broedvogels terug, dus een verlies van 23,7 % en na 1960 maar 64,4 %, dus een verlies van 35,6 %.
- Een verhoogde leeftijd waarop de eerste keer wordt gebroed. Voor 1960 was de gemiddelde leeftijd van voor het eerst broedende vogels 3,49 jaar, na 1960 was dat 3,78 jaar. Dit verschijnsel is bij mannetjes duidelijker dan bij vrouwtjes.
- Een verminderd broedsucces. Voor 1960 was het broedsucces gemiddeld 2,79 uitgevlogen jongen per paar (alle paren, ook de niet broedende meegeteld), na 1960 2,33 jongen per paar. Deze vermindering is vooral een gevolg van het toenemen van het percentage paren zonder broedsucces van 7,4 % naar 17,25 %.

De oorzaken van de veranderingen na 1960 zijn uit de gegevens niet af te leiden. Enkele mogelijkheden zijn:

- Sterk toegenomen aantal draadslachtoffers bij de 1e jaars Ooievaars: 35,8 % van de terugmeldingen voor 1960 en 51,9 % erna. Dit is natuurlijk een gevolg van het aanleggen van veel hoogspanningslijnen.
- Veranderingen in het broedbiotoop, vooral ontwatering en pesticiden gebruik. Daardoor waarschijnlijk een kleiner broedsucces.
- Door de lage populatiedichtheid wordt de kans om een partner te vinden kleiner, vandaar de hogere leeftijd waarop voor de eerste keer wordt gebroed, vooral bij de mannetjes die erg plaatstrouw zijn.
- Veranderingen in het winterkwartier zoals droogte in de Sahel, gebruik van insecticiden en sterkere bejaging.

Al met al ziet het er niet zo best uit voor de Zuidwest-Duitse Ooievaars. Waarschijnlijk geldt het bovenstaande ook wel voor de Nederlandse, dus daarvoor is de situatie ook weinig hoopvol.

Verder een artikel over de broedbiologie van de Boompieper. Het is een zeer grondige studie die uitgevoerd is in België in de jaren 1961-1970. In die tijd werden meer dan 300 broedsels gecontroleerd waarbij ook zoveel mogelijk jongen en volwassen vogels geringd werden.

Gemiddeld werd het eerste ei van het eerste broedsel op 12 mei gelegd, met de vroegste vogels eind april. Het leggen van het eerste ei blijkt afhankelijk te zijn van de temperatuur op voorgaande dagen. Bij elkaar in de buurt nestelende vrouwtjes beginnen vaak op dezelfde dag te leggen. Het eerste legsel had gemiddeld 5 eieren. Het tweede legsel, waarmee gemiddeld op 14 juni werd begonnen, bevatte 4 eieren. De legselgrootte wordt kleiner naarmate het broedseizoen vordert, vooral na mei. 53 % van de gelegde eieren bracht het tot uitgevlogen jongen. Per paar met meestal 2 broedsels per seizoen levert dat gemiddeld 3,6 jongen. Mannetjes van paren met een laag broedsucces keerden het jaar daarna niet terug naar het gebied. Voor vrouwtjes werd dit niet vastgesteld. Wel dat vrouwtjes die in voorgaande jaren ook in het studiegebied hadden gebroed meer jongen groot brachten dan vrouwtjes die er voor het eerst broedden.

Dan een artikel over het herkennen van de geboorteplaats door Bonte Vliegenvangers. Het is bekend dat deze vogelsoort trouw is aan de geboorteplaats d.w.z. meestal dicht in de buurt van de geboorteplaats het volgende broedseizoen komt nestelen, terwijl ze overwinteren in centraal Africa. Om te onderzoeken of de kennis over de geboorteplaats aangeboren of aangeleerd is werden verplaatsingsproeven gedaan. Hierbij werden zowel eieren, nestjongen als uitgevlogen jongen 250km verplaatst, waarna ze dan geringd, op hun nieuwe geboorteplaats verder opgroeiden. De jaren daarna bekeek men dan of de verplaatste vogels terugkeerden naar hun oorspronkelijke geboortegebied of naar de plaats waar ze naar waren verplaatst en uitgevlogen of losgelaten waren. De Bonte Vliegenvangers keerden steeds terug naar de plaats waar ze uitgevlogen of losgelaten waren. De kennis over hun geboortegebied is dus niet aangeboren maar aangeleerd in de tijd dat ze uitgevlogen zijn en nog in dat geboortegebied rondzwerven.

Dan een bijdrage waarin men de stof die de stuitklier maakt bij kraanvogels en rallen heeft onderzocht. Op grond van de samenstelling van die vetachtige stof kan men concluderen dat de kraanvogels en rallen nauw verwante groepen zijn, met als wat verdere verwanten de waadvogels, meeuwen en alken. Beide groepen zijn echter niet verwant aan de hoenderachtigen en koekoeken hoewel men dat vaak aanneemt.

Jan Wouters.

Verslag van de vergadering van de Werkgroep voor Veldornithologie
("Wielewaal" en "Wielewaal-jongeren") en de VWG de Kempen.

In het kader van een betere Belgisch-Nederlandse samenwerking werd op 7 juli j.l. een vergadering belegd met bovengenoemde Werkgroep. Het gebeuren vond plaats in de tuin van het Wielewaalhuis, hetgeen impliceert dat we met één van de weinige zomerse dagen van dit jaar te maken hadden.

Van onze VWG waren Pieter, Marco, Lex, Wim, Jacques, Jan en Frank (not.) aanwezig, terwijl ook van de Wielwaal en Wielewaal-jong. diverse leden acte de présence hadden gegeven. Na het wederzijds voorstellen werd van beide zijden een toelichting gegeven op werkzaamheden en plannen.

Wij vertelden van ons archiefwerk (broedvogels, niet-broedv., waterwild, weer), tellingen (Nachtzwaluwen, uilen, beken-, plassen-) en probeerden zo nauwkeurig mogelijk de begrenzing van ons gebied aan te geven, hetgeen betekent dat wij ten oosten (n.o.) van het gebied van de WvV werken.

De WvV (waarin dus Wielewaal en Wielewaal-jongeren) gaven een beknopt verslag van hun activiteiten, al of niet afgerond: inventarisaties van Roodborsttapuit, Gele Kwikstaart, Grauwe Gors, Grauwe Klauwier, weidevogeltellingen, kerkuilenproject, waterwildtellingen.

Daar beide werkgroepen in feite in hetzelfde gebied opereren, slechts door een lijntje op de kaart van elkaar gescheiden (en in verband hiermee is het misschien wel aardig te vermelden dat de Belgen meedeelden dat zij "onze" weersvoorspelling beter vertrouwden dan die van Armand Pien!), werd vervolgens getracht een bepaalde samenwerkingsvorm te vinden. Allereerst zou die moeten liggen in gezamenlijke activiteiten:

- roofvogeltellingen 1979 (inmiddels gebeurd)
- Nachtzwaluwinventarisatie 1980
- Boomleeuwerikinventarisatie 1980
- Weidevogeltelling 1983

Mogelijk zullen ook in de Belgische Kempen plassen- en beketellingen worden georganiseerd (al zijn die laatste daar moeilijk te realiseren ivm het vele "privaat"-eigendom). Deze gezamenlijke activiteiten zouden tot zeer interessante gegevens kunnen leiden: ornithologische betekenis van beken en vergelijking tussen ongekanaliseerde en gekanaliseerde beken of trajecten daarvan, resultaten van Streekplan (NL) of Gewestplan (B), vergelijking Maas- en Scheldebekken in de Kempen, etc. etc. Kortom: een goede samenwerking kan de vogelstand in "beide" gebieden alleen maar ten goede komen!

Verder werd afgesproken dat:

- a) Voor Wielewalers (WvV) drukken wij voortaan van bijv. soortartikelen een aantal exemplaren extra. Zij hoeven dan geen hele Blauwe Klauwier te "kopen".
- b) Er komt een wisselabonnement met hun 2-maandelijke uitgave.
- c) Evt. gezamenlijke publikaties zullen verschijnen in "De Wielewaal", "d'n Blauwe Klauwier" en "Limosa".
- d) Van beide werkgroepen wordt een ledenlijst gemaakt met daarop de individuele taakverdeling, verantwoordelijkheden etc. Zo is bij de Belgen het archief verdeeld over een aantal mensen, die dan ieder een groep vogels bijhouden (roofvogels, eenden bijv.)
- e) Voorlopig wordt 2 x per jaar een gezamenlijke vergadering belegd.

De bijeenkomst werd afgerond met een bezoek aan museum en boekhandel, waar iedereen binnen 5 minuten door zijn zakgeld heen was. Buitengekomen bleek de trek in een grote pils en een dito portie "fritten" zo groot dat daaraan onmiddellijk gehoor gegeven werd.

Frank.

DE BOOMLEEUWERIK IN VELDHOVEN

Inleiding:

Vooruitlopend op een publikatie over de Boomleeuwerik in de Kempen, publiceer ik nu reeds enkele gegevens over het voorkomen in één enkele Kempische gemeente.

Dit lijkt misschien wat overbodig, maar m.i. is het dat niet:
- gegevens over de trek zijn verkregen door tamelijk systematisch waarnemen door één persoon. Zij zijn dus betrouwbaarder dan wanneer zij worden "vermengd" met gegevens van andere plaatsen en andere waarnemers, vaak op "toevallige" wijze verkregen.
- Veldhoven vormt een interessant probleem met betrekking tot het voorkomen van de Boomleeuwerik in de Kempen als broedvogel.

Zelfs op een recente stafkaart van Veldhoven e.o. (51 D 1:25.000 '72) kunnen we gemakkelijk zien tot hoever zich vroeger (ca. 100 jaar geleden) de heide uitstreckte. Namen als: Zeeltsche Heide, Heikantse baan, 't Hoike en Heersche Heide herinneren ons eraan dat destijds vrijwel het gehele noordelijke, wetselijke en zuidwestelijke deel van de gemeente Veldhoven met heide was bedekt. Vooral op die plaatsen waar groepjes dennen of berken stonden zal het toen een paradijs voor Lullula arborea zijn geweest. In de eerste helft van deze eeuw zijn deze heidevelden echter in snel tempo ontgonnen. Op de plaatsen waar de mens niet ingreep nam het oorspronkelijke (eiken-berken-) bos weer bezit van de grond. Nu hoeft dat niet te betekenen dat dan ook de Boomleeuwerik verdwijnt, al heet-ie in het Duits "Heidelerche". In tegenstelling echter tot andere streken schijnt dat in Veldhoven wél te zijn gebeurd!

Iets over de determinatie:

Als broedvogel is de Boomleeuwerik niet moeilijk te ontdekken, de zang is karakteristiek en voor velen goed te herkennen. In het winterhalfjaar wordt het wat moeilijker, hoewel ook de lokroep kenmerkend is: een melodieuze "dudeloi", haast vragend. Soms klinkt het ook als "wulie", veel korter en dan doet het mij vaak denken aan een Wulp op grote afstand. Niet-roepende vogels tijdens de trek zijn te herkennen aan hun korte staart (t.o.v. Veldleeuwerik) en de golvende fladdervlucht, ietwat specht-achtig. In zit zijn de lichte wenkbrauwstrepen die zich in de nek samenvoegen vaak heel opvallend. Ook het kleine zwart-witte vlekje op de grote slagpennen zie je best goed.

Het voorkomen in Brabant als broedvogel.

Betreft het voorkomen in deze provincie t/m 1965 zijn wij goed geïnformeerd door v. Erve c.s. (1967). Op het verspreidingskaartje in hun "Avifauna van Noord-Brabant" (over de periode 1962 t/m 1965) zien we vooral grote concentraties van broedparen in de omgeving van: Bakel, Deurne, Geldrop, Heeze, Valkenswaard, Hoge en Lage Mierde, Goirle en Hilvarenbeek. In het westen en noorden van de provincie was toen (ook al) de soort veel zeldzamer of ontbrak zelfs op vele plaatsen. Overigens werden ook hier voor de gemeente Veldhoven géén broedparen aangegeven, doch zie daarvoor het volgende hoofdstukje.

In 1965 werd het totale aantal broedparen voor Noord-Brabant geschat op 400 à 1500 paar, de soort werd "vrij talrijke broedvogel" genoemd. Veruit het grootste deel hiervan kwam dus in het midden en zuidoosten van de provincie voor en wel op: ".heideterrein met verspreide opslag en boomgroepen, gesloten dennenbossen met kaalslagen en brandgangen, hoge akkers met houtwallen en overal verspreid liggende,

min of meer ontgonnen heiderestanten." (v. Erve c.s. '67). Anno 1979 is nog een groot deel van deze "biotopen" voorhanden, alleen: er zijn niet zoveel Boomleeuweriken meer aanwezig! Blijkens onze archiefgegevens en die van het SOVON (med. Tom Heijnen, distriktskoördinator Brabant-oost) haalt de Boomleeuwerik dat minimum van 400 paren voor de status "vrij talrijk" bij lange na niet meer. Van de genoemde biotopen blijken alleen de meer uitgestrekte heidevelden (meest reservaten!) nog redelijke aantallen broedparen te herbergen. Slechts incidenteel (?) werd een broedpaar vastgesteld op bijv. 'n kaalkap in een dennenbos.

Voorkomen in de gemeente Veldhoven.

In de jaren 1962 t/m 1965 werden volgens v. Erve c.s. ('67) geen broedparen bekend voor deze gemeente. Ook in de jaren 1976 t/m 1979 was dit niet het geval, zodat we, gezien de achteruitgang in de rest van de provincie, veilig kunnen aannemen dat het ook in de tussenliggende jaren niet tot een broedgeval is gekomen. (N.B. Even over de gemeentegrens in het noorden, op de Oirschotse Heide broeden wél Boomleeuweriken.)

Hoewel het heideareaal in deze gemeente reeds lang geleden zeer drastisch werd ingekrompen, zijn diverse van de genoemde biotopen, (dennenbossen met kaalslagen en brandgangen, hoge akkers met houtwallen) ook nu (1979) nog voorhanden en dat was in de jaren '60 in nog ruimere mate zo. Overigens is de mogelijkheid natuurlijk niet uitgesloten dat hier of daar 'ns 'n paartje over het hoofd is gezien, doch frekwent is dit zeker niet gebeurd.

Als doortrekker is de Boomleeuwerik in Veldhoven echter regelmatig vastgesteld. Hieronder de waarnemingen van oktober '75 t/m maart '79:

	J	F	M	A	M	J	J	A	ES	O	N	D	Tot.
aantal waarn.	-	1	3	-	-	-	-	-	-	10	2	-	16
aantal exx.		1	4	-	-	-	-	-	-	39	15	-	59 exx.

De vroegste waarneming is die van 20-02-76 1 ex. vliegend over Landsard. De laatste is die van 12-11-77, 12 exx. fouragerend op een akker langs de Antwerpse Baan. Dit is tevens het grootste aantal dat in Veldhoven bijeen is gezien.

De overige waarnemingen betreffen veelal solitaire exemplaren, alleen trekkend of in gezelschap van Veldleeuweriken. Eénmaal werden 2 Boomleeuweriken gezien in gezelschap van een Kuifleeuwerik trekkend naar z.w. (14-10-75).

In 1977 trokken waarschijnlijk méér Boomleeuweriken door in de 1e week van oktober dan anders. Op 6 en 7 oktober werden tijdens 3 uur waarnemen tenminste 21 trekkers gezien.

Ze trokken toen vooral met groepjes Veldleeuweriken, waartussen ze soms moeilijk te ontdekken waren als ze niet riepen.

In 1978 werden, althans tijdens de herfsttrek, geen Boomleeuweriken waargenomen, ondanks de trektellingen.

Ik konstateerde vooral trek tijdens de eerste week van oktober, dan worden ook meerdere exx. bijeen gezien, bijv.: 04-10-76 10 exx., op 06 en 07-10-77 troepjes van 2 à 5 exx. Later in de maand worden vrijwel uitsluitend solitairen gezien. De waarneming van 12-11-77 (zie boven) is dus in meer dan één opzicht opvallend.

Overigens geeft v. Erve c.s. ('67) als laatste datum 11-10-64 op, die in Veldhoven vrijwel ieder jaar wordt "overschreden". Trekwaarnemingen in het voorjaar zijn, om enige aantallen te zien, zeer tijdrovend (ongestuwde trek) en daarom voor mij niet te doen.

Uit de schaarse en vaak toevallige waarnemingen (ook buiten de gemeente) kunnen we echter wel afleiden dat in het voorjaar de trek vooral in maart plaatsvindt.

Enkele opmerkingen en konklusies:

1. Het is vreemd dat, ondanks de aanwezigheid van voldoende potentiëel broedbiotoop, er de laatste 17 jaar geen broedgevallen zijn vastgesteld in de gemeente Veldhoven. (Van vóór 1962 is niets met zekerheid bekend tot dusverre.) Zeker als we weten dat in de eerste helft van de zestiger jaren de soort ook buiten de heidevelden in Oost-Brabant nog vrij talrijk was.
2. Overigens is de soort volgens recente gegevens (o.a. SOVON) schrikbarend achteruitgegaan in Oost-Brabant. Mogelijke oorzaken daarvoor zullen in een volgend artikel over de Boomleeuwerik besproken worden.
3. Als doortrekker lijkt de soort vrij gewoon, vooral in de eerste helft van oktober. Misschien ook in het voorjaar in maart, doch het aantal waarnemingen is te gering om dat met zekerheid te zeggen.
Althans in het najaar kan het totale aantal waargenomen doortrekkers van jaar tot jaar sterk verschillen.
4. Hoewel dat uit sommige zinsneden zou kunnen blijken wilde ik niet suggereren dat er tijdens de trek een relatie zou bestaan tussen Boom- en Veldleeuwerik. Opmerkelijk is namelijk dat tijdens dagen met sterke trek van Veldleeuweriken (VL), nl. 12-10-76, 25-10-76, 24-10-77 en in mindere mate 08-10-78, géén Boomleeuweriken (BL) werden waargenomen. Andersom echter werden tijdens de trektellingen van 04-10-76, 06 en 07-10-77 relatief zeer weinig VL gezien (resp. 16, 22 en 44) en relatief veel BL, resp. 10, 13 en 8.
Het lijkt er dan op dat de hoofdmacht van de VL 1 à 2 weken later doortrekt dan die van de BL.
Vroeg trekkende VL worden wel soms vergezeld door, meest solitaire, BL. Grotere aantallen BL worden vrijwel altijd apart gezien.

Literatuur:

- ERVE, F.v. c.s. De Avifauna van Noord-Brabant. 1967. Van Gorcum, Assen.
- NEIJTS, F. Vogels van Veldhoven. Voorlopig rapport.

Frank.

PLASSENTELLINGEN 1979-'80

Beste vogelaars,

Na een drukke periode van o.a. inventariseren en vakantie houden wordt het tijd om weer eens de aandacht te vestigen op de sinds 1977 bestaande "plassentelling". Gezien het enthousiasme, maar vooral vanwege de reeds verzamelde resultaten is het de bedoeling deze maandelijksse watervogeltelling in Midden- en Zuidoost Brabant ook in het seizoen '79/'80 weer voort te zetten en om zodoende meer inzicht te krijgen in het aantalsverloop van diverse soorten watervogels in de loop van het najaar, winter en vroege voorjaar. Vanwege een behoorlijk strenge winter '79/'78 (na de winter '62/'63 de strengste) en een natte zomer zullen van sommige soorten de aantallen waarschijnlijk lager liggen dan de afgelopen 2 jaar het geval is geweest, terwijl van enkele andere soorten de aantallen mogelijk hoger zullen zijn als gevolg van de hoge waterstand waardoor er voor enkele soorten watervogels een groter en geschikter broedareaal ontstond; of deze veronderstelling juist is zal vooral de eerste tellingen moeten blijken. Helaas was het niet mogelijk dit briefje eerder te doen verschijnen waardoor de resterende tijd tot de eerste telling (8sept.) wel wat krap is. Ook de telformulieren zul je zo snel mogelijk in handen krijgen.

Wat de telling betreft zijn er weinig veranderingen aangebracht, zodat we op de oude, vertrouwde voet verder zullen gaan.

Naar het zich momenteel laat aanzien is het aantal medewerkers ook dit jaar weer voldoende om de verschillende trajecten, die bij voorkeur weer door dezelfde personen als vorig jaar worden geteld, ook dit jaar weer te tellen. Of er enkele kleinere plassen of andere wateren aan de telling kunnen worden toegevoegd wordt momenteel nog bekeken.

Ad van Poppel.

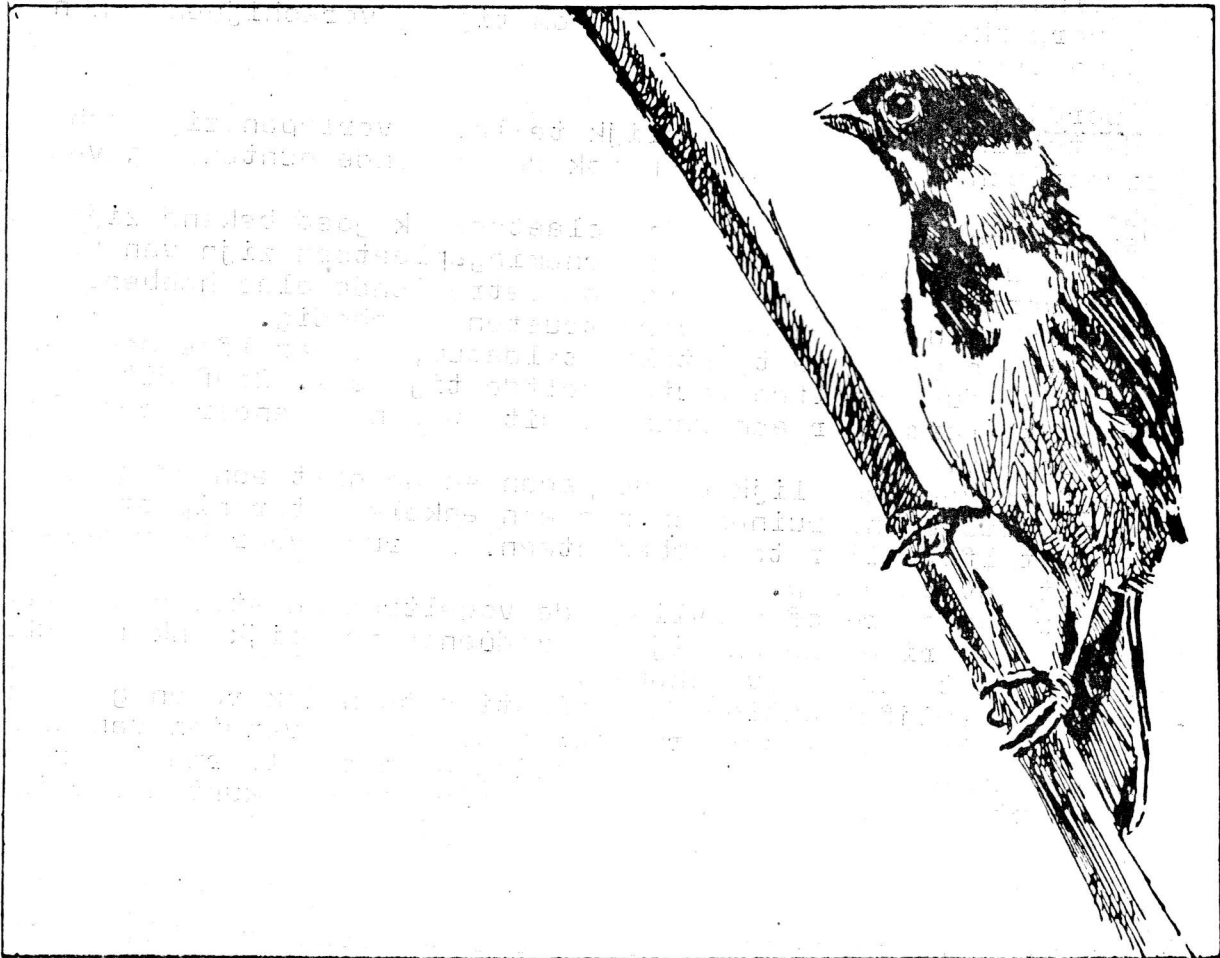
OPM: Het is altijd mogelijk mee te tellen of verslagen te krijgen, bel of schrijf even naar rob (coördinator plassen-tellingen "de Kempen")

Rob Aarts
Wagenmaker 30
Veldhoven.

(vervolg Plassentellingen)

Telsoorten:

De vorig jaar getelde soorten zullen zonder wijzigingen ook voor het telseizoen '79/'80 gehandhaafd blijven, wat dus betekent dat alle vogelsoorten die vaak op of nabij het water zijn te vinden worden geteld, dus: duikers, fuutachtigen, reigerachtigen, eenden, ganzen, zwanen, Visarend, ralachtigen, alle plevieren, stelt- en strandlopers, ruitertjes, snippen jagers, meeuwen, sterns, Ijsvogel, zwaluwen, piepers, kwikstaarten, Baardmannetje, Rietgors en Bonte kraai. (zie voor de volledige lijst het telformulier wat je

RIETGORS

binnenkort krijgt toegestuurd.)

Evenals de twee voorgaande jaren komen op deze lijst alleen die soorten voor die redelijkerwijs geregeld op een of meerdere trajecten kunnen worden waargenomen. Min of meer gewone soorten als karekieten e.d. of bijzondere soorten, ook al behoren deze niet tot het lijstje van de te tellen soorten, kunnen ook op het telformulier worden vermeld en wel onder "overige soorten".

Verder is het van belang om bij het invullen van het telformulier naast datum, traject, kijkertype en waarnemer ook de weersomstandigheden, waterstand (ook eventuele ijsvorming) en begin- en eindtijd te vermelden, alsmede de aanwezigheid van versturende invloeden. De laatste 4 vermeldingen zijn voor eventuele latere konklussies die uit de tellingen getrokken zouden kunnen worden onontbeerlijk.

(vervolg plassentellingen)

Teldata

De teldata voor het seizoen '79/80 zijn vastgesteld op 8 september, 6 oktober, 10 november, 8 december, 5 januari, 9 februari en 8 maart.

Zoals je ziet zijn dit steeds zaterdag en wel omdat de verstoringen in het terrein dan over het algemeen minder zijn dan op zondag, en omdat dan bij weersomstandigheden waarbij het tellen niet meer mogelijk is (bijv. zeer dichte mist) uitgeweken kan worden naar de zondag. Zou je op een van deze dagen niet kunnen tellen zorg dan in ieder geval tijdig voor een vervanger, zodat er toch geteld wordt; als je niet zelf voor een goede vervanger kunt zorgen geef dit dan tijdig door aan Rob Aarts, contactpersoon voor de omgeving van Eindhoven, Wagenmaker 30, Veldhoven (tel. 040-531773) Of Ad van Poppel, Scarlattistraat 108, Tilburg (013-553121) waar je ook voor eventuele vragen terecht kunt. Gegevens die na deze week na de telling nog niet binnen zijn zullen mogelijk niet meer in het maandelijkse verslag verwerkt kunnen worden; dit om tijdig verschijnen van het verslag mogelijk te maken.

Hoe wordt er geteld

Om de tellingen zo goed mogelijk te laten verlopen zijn behalve de hiervoor genoemde opmerkingen ook de volgende punten nog van toepassing.

- Van belang is dat de tellers plaatselijk goed bekend zijn en zodoende weten wat de beste waarnemingsplaatsen zijn van waaraf zij een overzichtelijk beeld van de betreffende plas hebben. Dit maakt onnodig struinen en dus verontrusten overbodig.
- Tel steeds op de vastgestelde teldatum, op dezelfde manier, dus dezelfde dus dezelfde route, zelfde tijd enz. Geef dit duidelijk op je telformulier aan wanneer dit om een of andere reden niet gebeurd is.
- Blijf zo veel mogelijk op de paden en ga niet een of ander moersje of plasje instruinen om nog een enkele Watersnip of Bokje meer op je telformulier te hebben staan. De rust voor de vogels staat in dit geval voorop.
- Noteer van over- of wegvliegende vogeltroepen steeds het aantal, vlieg richting en tijd om zodoende mogelijk enkele dubbeltellingen te kunnen voorkomen.
- Maak van twijfelachtige determinaties geen zekere en geef onzekere determinatie op je telformulier aan; maak bovendien van onzekere waarnemingen een goede beschrijving op het telformulier zodat je de soort mogelijk in een later stadium alsnog kunt determineren.

Tenslotte wens ik jullie veel plezier en succes toe bij de tellingen van dit seizoen en hoop ik dat we ook dit jaar weer kunnen spreken van een geslaagd telseizoen.

Ad van Poppel.

VOGELVARIA

door Lex Peeters

Hallo vogelaars, natuurbelevers, birdwathers en s.j.-ers, wiewalers en flierefluiter. Hier volgt dan voor de tweede maal 'n zootje papiervulling in de vorm van gekke, leuke, interessant of minder interessante, originele en niet originele artikelletjes die betrekking hebben opvogels.

Laten we maar meteen beginnen, enwel met een kranteberichtje, bestemd voor eenieder waarbij de benaming s.j.-er bekend in de oren klinkt.

ZELDZAME WOUW WEGGEVLOGEN.

(van onze regioredactie)

EINDHOVEN- Wie in Gestel of elders in Eindhoven een vrij grote bruinkleurige stootvogel ziet (voor de kenner, hij lijkt veel op een Buizerd) zou het telefoonnummer 524816 kunnen draaien om dat te melden.

Dat nummer is namelijk van de eigenaar van deze vogel, een Brahmaanse wouw, en die is ontroostbaar omdat de vogel is weggevlogen. Het exemplaar is uit een vrij unieke eigen kweek. (E'D 04-09-'79)

- Tussen twee haakjes; (De komende maand zullen dus voer het archief geen waarnemingen van wouwen geaccepteerd worden !!!)
- Spring maar niet te gauw in 't rond, beide leden van het copulatieverbond (PW en MB), de titel die boven het volgende stukje prijkt, is niet zo veelzeggend als ie lijkt.

"PARTNERRUIJ" BIJ GEOORDE FUUT.

Op 24-04-'78 nam ik vooraan op het Goorven drie Geoorde Futen waar, die zich op het eerste gezicht erg rustig gedroegen. Even later deed zich echter een indrukwekkend schouwspel voor. De exemplaren verbleven constant in elkaars nabijheid. Telkens keerden twee van de fuutjes zich naar elkaar toe, en begonnen te "kopschudden", een karakterestiek gedrag bij Geoorde Futen tijdens hun baltsuitingen. Het opmerkelijke was dat één van de vogels telkens van partner wisselde, zodat hier waarschijnlijk sprake was van 'n vrouwtje en twee mannetjes. Het geluid dat constant werd voortgebracht had veel weg van het gepiep van juvenie Wilde Eenden.

Lex

- Het wordt steeds gekker hier. Na de broedgevallen van Rode Wouw, Grote en Kleine (?) Zilverreiger, nu.....

KRAANVOGELS IN NEDERLAND GEBROED!

"Ergens" in het noorden moet dit heugelijke feit hebben plaatsgevonden en gelukkig is het goed geheim gehouden. Mogelijk staat dit broedgeval in verband met de vestiging (in 1978 al) van zo'n 25 paar Kranen in het noorden van West-Duitsland.

Het bovenstaande is gelezen in het nieuwe maandblad "Grasduinen".

Hulde aan deze wel zeer "coene" Kranen!

Frank

- We zullen er over denken om alvast nestgelegenheid te scheppen in de Reuselse Moeren. (beter te vroeg dan nooit)

"KEMPENVISIE SONGFESTIVAL"

Op 1 april '79 stonden een aantal A.C.J.N.-ers vóór dag en dauw (zeker 'n grapje: Red.) in de Elshouters bij Waalre om het dagelijkse ochtendconcert van de zangpietjes bij te wonen. Vanaf èèn vast punt schreven we steeds op wanneer een bepaalde vogel begon met zijn zang of baltsroep. Ook hielden we bij hoe lang iedere vogelsoort zong. We luisterden van 6.15u tot 9.00u, terwijl rond 7.00u de zon opkwam. Het was zwaar bewolkt en af en toe viel er wat regen. Hoewel ik weet dat zo'n eenmalige telling weinig waarde heeft leek het me toch de moeite waard om eens op een rijtje te zetten welke vogels die dag "vroeg opwaren" of "lang uitsliepen". (tenminste wat het zingen betreft)

6.15u	Kievit	7.04u	Pimpelmees
6.20u	Fazant	7.07u	Tjiftjaf
6.28u	Waterhoentje	7.07u	Koolmees
6.30u	Houtduif	7.25u	Spreeuw
6.34u	Veldleeuwerik	7.31u	Holenduif
6.37u	Merel	7.37u	Rietgors
6.39u	Roodborstje	7.39u	Groene Specht
6.50u	Winterkoninkje	8.17u	Boomkruiper
6.50u	Heggemus	8.25u	Staartmees
6.57u	Zanglijster	8.31u	Ringmus
7.02u	Matkop		

Hans

- Wie probeert Frank alsnog uit het volgende veldprobleempje te helpen ?

EEN TYPISCHE TJIFTJAF.

Op 06-01-'76 zag en hoorde ik in de Oerlesche Bossen een nogal afwijkende Tjiftjaf. De oplettende lezer zal ook hebben begrepen dat de tijd van het jaar nogal vreemd was (hoewel vaker overwintering van tjiffen is vastgesteld). De vogel viel me het eerst op door de roep: een klagend, duidelijk tweedelig "fu-wiet". Deze roep week zo sterk af van die van de Tjiftjaf dat ik in eerste instantie de roep aan een geheel ander vogeltje toeschreef. Ik ontdekte het pietje tenslotte in een kleine dennenaanplant en beschreef hem als volgt: een typische Phylloscopus, (tjiffen, fitis en aan-verwante; Red.), zónder opvallende kenmerken maar lichter en grijzer dan de Tjiftjaf, een geheel afwijkende roep en zeer beweeglijk gedrag. Aanvankelijk meende ik met een andere Phylloscopus te doen te hebben, vanwege de roep. Doch ik kon geen enkel aanknopingspunt vinden, daar alle in aanmerking komende soorten in verenkleed van de Tjiftjaf afwijken. Ik had het vogeltje langdurig geopserveerd vanaf ca 2 meter en oogstreep, vleugelstreep etc. zouden me zeker zijn opgevallen!

Pas kort geleden kwam ik er op dat het destijds ook wel eens een ondersoort kon zijn geweest. Na enig zoeken kwam de Siberische Tjiftjaf (Ph.c.fulvescens) in aanmerking. Deze is inderdaad lichter, verschijnt soms zeer laat in West Europa.

Maar deze tjif heeft toch een wat ander geluid, hoewel dat ook sterk afwijkt van de gewone Tjiftjaffen roep. Al met al zit ik er nog steeds mee te kijken.

- ocharm

Frank

VOEDSELKEUZE VAN EEN SPERWER.

Het is opmerkelijk hoe gevarieerd een vogelmenu kan zijn. Zo weet ik alleen al de volgende prooi-resten te melden die waarschijnlijk allen afkomstig zijn van een Sperwer.

- IJsvogel: de Wateringen (B). ("is ie tenminste nog een beetje nuttig geweest. Anders was ie afgelopen winter wel kapot gevoren").
- Wielewaal: de Wateringen. ("wel een actieveling die je van de Wateringen, heeft 't zeker op felle kleuren gemunt")
- Witgatje: Valkenswaardse visvijvers.
- Kramsvogel: diverse.
- Appelvink: Reuselse Moeren. ("den enigste die ik zelf ooit gezien heb")
- Keep: Reuselse Moeren.

Wie vult dit lijstje aan, of wie weet van een andere soort min of meer opvallende prooien te melden?? Ook resultaten van hetpluizen van braakballen zijn onder deze rubriek welkom.

Lex.

- En nou als laatste; ONZE TWEE-MAANDELIJKSE HOOGVLIAGER.

Op 21-06-'73 werd door J.v.Dooren, C.Tönissen en J.v.kessel op de Lands chotse Heide een dode Grauwe Kiekendief gevonden. Het exemplaar bleek voorzien te zijn van een ring die hem op 30-06-'68 als vier weken oud nestjong was omgedaan, te Aurich in West Duitsland.

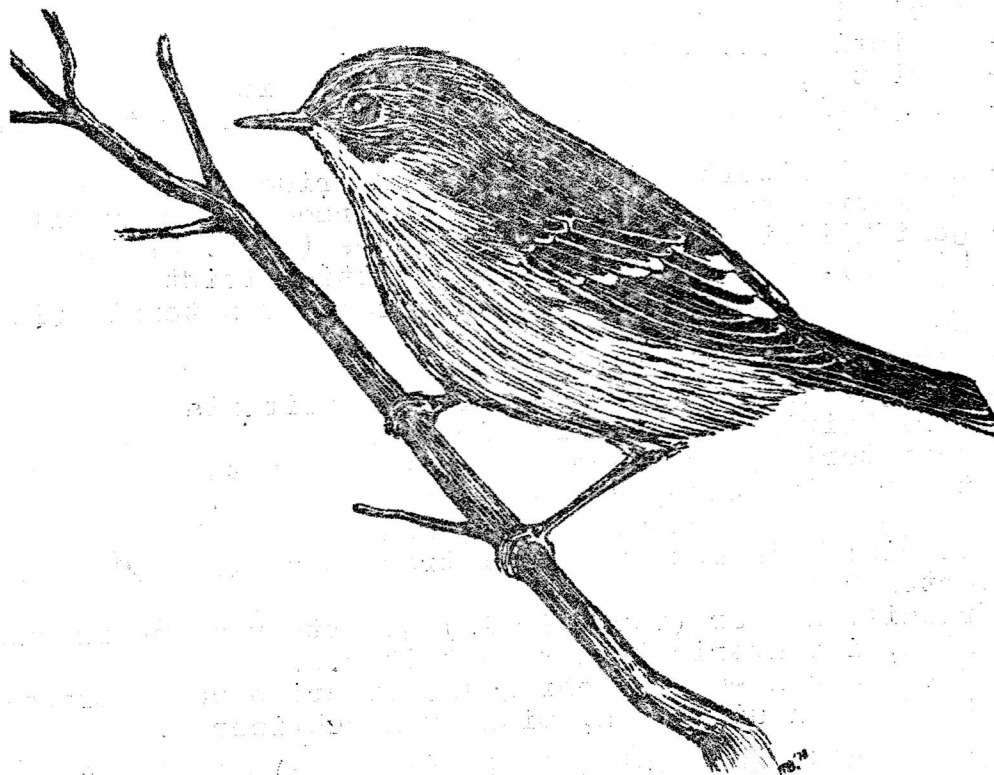
Eigenaardig was dat deze vogel op een Vlaamse Gaai lag. Wat zou hiervoor de verklaring geweest zijn? Gifeieren, (die daar in die tijd weleens werden uitgelegd), of was dit een uniek geval voor 't "kempisch Copulatie Verbond"? Suggesties zijn welkom!

(Bedankt Jacques voor de ringgegevens)

Dit was 't dan, tot de volgende keer, en denk om copy hé!

LEX.

ENKELE RICHTLIJNEN BIJ HET UITWERKEN VAN BROEDVOGELINVENTARISATIES

De laatste jaren worden in Nederland meer en meer kwantitatieve broedvogelinventarisaties gehouden. Vele ervan worden in de vorm van een verslag gepubliceerd en het is wonderbaarlijk hoe groot de diversiteit is in telmethoden, wijzen van uitwerken en manieren van publicatie.

Het inventariseren op zich is een goed streven, maar tegelijkertijd moeten we ons afvragen hoe betrouwbaar onze gegevens zijn. Steeds weer blijken veel vogelaars veel te optimistisch met uitspraken als: "ik denk wel dat ik alle Fitissen heb" en "er broeden 21 heggemussen".

In 1976 verscheen er in het "Journal für Ornithologie" een artikel van de hand van Peter Berthold over de diverse inventarisatietechnieken en vooral, welke fouten er gemaakt kunnen worden. Het lijkt me zinvol om op enkele van zijn conclusies te wijzen:

- (1) fouten van meer dan 50% zijn normaal
- (2) Vele fouten en foutenbronnen zijn in de literatuur beschreven, maar worden te weinig in beschouwing ge-

nomen

- (3) er zijn bijna geen goede tests om inventarisatiemethodes te toetsen.

Vooraf (1) en (3) zijn opzienbarend: bij globale toetsing komen veel grote fouten van vaak meer dan 50 % - en niet zelden 100 % - aan het licht, maar er zijn vrijwel geen goede (ofschoon vaak bijzonder intensieve) methoden om bepaalde inventarisatietechnieken exact te toetsen!

Berthold wijst op een groot aantal factoren die de inventarisatieresultaten kunnen beïnvloeden:

- (1) Variatie in zangactiviteit
 - tussen de soorten onderling
 - bij één soort
 - variatie gedurende het jaar
 - variatie van jaar tot jaar
 - variatie gedurende een dag
 - variatie o.i.v. het weer
 - variatie, afhankelijk van de dichtheid
 - zangactiviteit van ongepaarde en niet-territoriale mannetjes
 - zangactiviteit buiten het territorium
 - variatie afhankelijk van de ouderdom van de vogel
 - gelijktijdig zingen van mannetjes (bijv. Kleine Karetieten), wat vaak tot onderschatting leidt
- (2) Fouten door andere soorten (dan zang) van territoriumgedrag
 - extreem grote territoria
 - gelijktijdig bezit van meerdere territoria
 - verschuiving van territoriumgrenzen
 - territoriumgedrag van ongepaarde mannetjes
 - territoriumgedrag van doortrekkers
 - polygaam en variabel paargedrag
- (3) Verschillen in mate van registreerbaarheid tussen de soorten
- (4) Verschillen door (variatie in) grootte van onderzoeksgebied, inventarisatieintensiteit e.d.
- (5) Andere fouten en foutenbronnen: ervaring van waarnemer, methoden van uitwerken, wijze van publiceren.

Dat is een hele rij. Een aantal fouten(bronnen) zijn niet van zo veel invloed, andere daarentegen zeer zeker wel. Berthold geeft talrijke voorbeelden van fouten en geeft ook een (geciteerd) voorbeeld van zes ervaren ornithologen, die tegelijkertijd in hetzelfde gebied vogels inventariseerden. Ter illustratie volgen hier enkele soorten met het minimum en maximum geteld aantal onder deze waarnemers: Vink 9-13, Fitis 7-12, Tuinfluiter 9-18 Boompieper 5-7, Koolmees 6-13, Bonte Vliegenger 1-6.

Als algemene conclusie kunnen we stellen, dat inventarisatiegegevens niet in betrouwbaarheid overschat moeten worden en we bijzonder voorzichtig moeten zijn met het interpreteren van verkregen resultaten!

Berthold vermeldt ook fouten (of tenminste relatieve fouten) bij het uitwerken van gegevens en pleit terecht voor meer standaardisatie van methoden van inventariseren en uitwerken. Het lijkt me nuttig om de inventarisaties (d.w.z. het uitwerken en de verslaggeving) voor het Streekorgaan Kempenland ook zoveel mogelijk uniform te houden.

Standaard formulier voor algemene inventarisatie-gegevens.

Vul dit formulier zo volledig mogelijk in, dit is erg belangrijk als we gegevens willen interpreteren. De (gemiddelde) inventarisatietijd wordt berekend door de totale tijdsduur dat werd geïnventariseerd (in minuten) te delen door de totale oppervlakte van het gebied (in hectaren).

"Clusteranalyse"

Om het totaal aantal broedparen (territoria) van een soort te bepalen, moeten eerst alle zangposten van die soort op een aparte kaart ingetekend worden, zodanig dat eruit blijkt op welke dag een zangpost werd vastgesteld.

Voorbeeld:

2
6⁷ 1 2 2 3
7 7 3₇ 8₅ 5
1= excursiedag 1
2= excursiedag 2

Wordt een zeker broedgeval vastgesteld (bv. nestvondst), omcirkel dan het cijfer. Als een mannetje na zang wegvliegt, kan dat met een pijl aangegeven worden. Min of meer op gevoel (en daardoor een foutenbron!) moeten nu de zogenaamde minimumterritoria bepaald worden, voorbeeld van boven:

2
6⁷ 1 2 2 3
7 7 3₇ 8₅ 5
Dit heet clusteranalyse.

Nu is de volgende afspraak zeer belangrijk: maak bij het vermelden van het aantal territoria onderscheidt in:

- (1) territoria waar éénmaal zang is geconstateerd (ter. A)
- (2) territoria waar tweemaal zang is geconstateerd (terr. B)
- (3) territoria waar driemaal of meer zang is geconstateerd of waar een zeker broesgeval werd vastgesteld (terr. C, D, en E)

We zouden deze resp. mogelijke, waarschijnlijke en zekere broedterritoria kunnen betitelen. De diverse aantallen kunnen gemakkelijk in een tabel verwerkt worden:

	'mogelijk'	'waarsch.'	'zeker'	tot.
Fitis	4	2	9	15

Tom Heijnen.

STANDAARD FORMULIER VOOR ALGEMENE INVENTARISATIE-GEGEVENS

Jaar: Geinventariseerd door:
Naam gebied: Adres:
Gemeente: Woonplaats:
Oppervlakte: Ten behoeve van:

Biotoopomschrijving:

Inventarisatiedagen en- tijden

<u>Datum</u>	<u>tijd</u>	<u>datum</u>	<u>tijd</u>
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-

Voorbeeld:
25-5 6.15-9.35

Indien geen tijden bekend
dan globale aanduiding ge-
bruiken:
vo= vroege ochtend
lo= late ochtend
vm= vroege middag
lm= late middag
va= vroege avond
la= late avond
n = nacht

Inventarisatieintensiteit: minuten per ha. Deze waarde is berekend/gesch

Telmethode: integrale kartering / lijntransecttelling / punttransecttel-
andrszins: ling

Wijze van noteren in het veld: op kaartjes met schaal 1:
op kaartjes per excursie/per soort

Geteld of gecontroleerd met cassette/bandrecorder:

Patrijs	ja/nee	Steenuil	ja/nee
Kwartel	ja/nee	Bosuil	ja/nee
Waterral	ja/nee	Ransuil	ja/nee
Waterhoen	ja/nee	Nachtegaal	ja/nee

Andere soorten met recorder geteld/gecontroleerd:

"Clusteranalyse" verricht door:

Opmerkingen: